

Evaluatie burgerberaad klimaatbeleid gemeente Haarlem

Rapport Ipsos I&O

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2024/062

Datum

april 2024

Opdrachtgever

opdrachtgever

Auteurs

Pascale Kwakman
Charlotte van Miltenburg
Femke Konings
Rosan Spiers (gemeente Haarlem)

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Methode	5
1.3	Wat kan er geleerd worden van het burgerberaad?	5
1.4	Hoe is het burgerberaad opgezet?	7
1.5	Hoe verliep het burgerberaad?	8
1.6	Hoe hebben deelnemers het burgerberaad ervaren?	9
2	Wat is te leren van het burgerberaad?	10
2.1	Inzichten burgerberaad	10
2.2	Leerpunten met betrekking tot de opzet	12
2.3	Leerpunten m.b.t. het verloop en de ervaring van deelnemers	13
3	Aanleiding en methode onderzoek	16
3.1	Achtergrond	16
3.2	Methode evaluatie burgerberaad	17
3.3	Theoretisch kader	19
4	Hoe is het burgerberaad opgezet?	21
4.1	Selectie van deelnemers	21
4.2	Tijdsduur en opzet	22
4.3	Procesbegeleiding	23
4.4	Locatie	23
4.5	Vergoeding en andere services	23
4.6	Mandaat	24
4.7	Communicatie	25
5	Hoe hebben deelnemers het verloop ervaren?	26
5.1	Motieven voor deelname	26
5.2	Verwachtingen van deelnemers vooraf	27
5.3	Ervaringen van deelnemers achteraf	29
5.4	Houding van deelnemers t.o.v. van het beraad, het klimaatbeleid en gemeente Haarlem	33

6	Hoe verliep het burgerberaad?	35
6.1	Praktische aspecten	35
6.2	Explanation	35
6.3	Voice	38
6.4	Respect	39
6.5	Suspending	40
7	Hoe zag de deelnemersgroep eruit?	42
7.1	Demografische kenmerken deelnemers (bijeenkomsten)	42
7.2	Demografische kenmerken deelnemers (vragenlijst)	43
Bijlagen		44
A	Vragenlijst vooraf	45
B	Vragenlijst achteraf	50
C	Observatieschema plenair	56
D	Observatieschema tafels	57
E	Beschrijving procedure loting	59
F	Dagprogramma's	65
G	Adviezen	71
H	Mandaat	72
I	Verordening	73
J	Referenties	74

1 Samenvatting

1.1 Aanleiding

Een burgerberaad is een relatief nieuw participatie-instrument waarbij een representatieve groep gelote burgers wordt gevraagd om de politiek te adviseren over complexe en/of omstreden onderwerpen. Door middel van een burgerberaad krijgen ‘gewone’ burgers bij complexe maatschappelijke vraagstukken een actieve stem.

Gemeente Haarlem wilde ervaring opdoen met een burgerberaad. Op basis van de ervaringen - met dit eerste burgerberaad - heeft gemeente Haarlem een verordening opgesteld die het mogelijk maakt om in de toekomst vaker burgerberaden te formeren (zie bijlage I).

Het onderwerp van het beraad was ‘CO₂-reductie’, waarbij de volgende vraag aan inwoners is gesteld: Hoe kan de gemeente inwoners helpen om CO₂-uitstoot te verlagen? Uit de bijeenkomsten is een advies van de bewoners aan de gemeenteraad voortgekomen, dat de raad zwaarwegend zal laten meewegen in haar besluitvorming.

Het burgerberaad diende geëvalueerd te worden, waarbij gekeken moest worden naar vier onderwerpen: (1) de beleving van de deelnemers, (2) het verloop van het proces, (3) de politieke opvolging van de adviezen en (4) in welke mate het burgerberaad heeft geleefd in gemeente Haarlem.

1.2 Methode

Het voorliggende onderzoek gaat in op evaluatievraag 1 en 2. Hierbij stonden de volgende vragen centraal:

Hoofdvraag: Wat kan er geleerd worden van het burgerberaad?

Deelvragen:

- Hoe is het burgerberaad opgezet?
- Hoe verliep het burgerberaad?
- Hoe hebben deelnemers het burgerberaad ervaren?

De evaluatie bestond uit 3 onderdelen: (1) Een enquête die voor het burgerberaad en na afloop van het burgerberaad werd uitgezet onder deelnemers door gemeente Haarlem; (2) Observaties tijdens de vijf bijeenkomsten door onafhankelijke onderzoekers van Ipsos I&O; en (3) Het bestuderen van documenten door onafhankelijke onderzoekers. De evaluatie is uitgevoerd op basis van de principes van procedurele rechtvaardigheid. Deze theorie houdt in dat wanneer deelnemers de gang van zaken tijdens een burgerberaad als rechtvaardig ervaren, dit bijdraagt aan tevredenheid met - en acceptatie van - de uitkomsten, zelfs als er sprake is van een voor de deelnemer ongewenste uitkomst (‘fair-process-effect’). In de theorie zijn drie elementen die een rol spelen: respect, voice en explanation (Bleijenbergh, 2021).

1.3 Wat kan er geleerd worden van het burgerberaad?

Op basis van de evaluatie kan gemeente Haarlem leren van de ervaringen die zijn opgedaan. De inzichten kunnen bijdragen aan het verbeteren van de opzet van een volgend burgerberaad.

Hieronder wordt een opsomming van belangrijke inzichten gegeven, waarna de belangrijkste leerpunten puntsgewijs worden besproken.

1.3.1 Inzichten

Samenstelling deelnemersgroep: betrekken nieuwe groep inwoners geslaagd

- Het overgrote deel van de deelnemers had in de afgelopen 3 jaar niet eerder deelgenomen aan enige vorm van door de gemeente georganiseerde participatie. Deelnemers kwamen uit verschillende stadsdelen en uit verschillende leeftijdsgroepen en verschilden in opleidingsniveau, geslacht en houding t.o.v. het vraagstuk. Groepen die normaal gesproken minder participeren – zoals jongeren en lager opgeleiden – waren hiermee ook goed vertegenwoordigd in het burgerberaad. Daarmee is de gemeente erin geslaagd om een andere groep inwoners te betrekken. Door het burgerberaad is dus mogelijk een nieuw geluid gehoord.

Proces: onderlinge sfeer en eigen inbreng dragen bij aan positieve ervaringen deelnemers

- De sfeer en het onderlinge vertrouwen tussen deelnemers waren zeer goed. Dit was te merken door de jovialiteit onder deelnemers, de respectvolle bejegening richting elkaar, het feit dat niemand tegen elkaar is uitgevallen tijdens de verschillende bijeenkomsten. Verschillende programmaonderdelen hebben bijgedragen aan deze goede sfeer en dit onderling vertrouwen: kennismakingsrondes, de mogelijkheid voor extra uitleg en ruimte voor inbreng van deelnemers zelf.
- Tijdens het beraad werden keuzes gemaakt aan de hand van unanieme stemrondes. Dit gold voor de afspraken die aan het begin met elkaar werden gemaakt, bijvoorbeeld over het niet delen van informatie op sociale media en over de twee derde meerderheid voor het instemmen van plannen. Ook als deelnemers zelf ideeën hadden om het programma anders vorm te geven, werd hier eerst over gestemd middels een stemronde. Omdat de deelnemers het proces zelf hadden vormgegeven, ontstond hierover later geen discussie.

1.3.2 Verbeterpunten

Deelnemers: besteed continue aandacht aan betrokken houden deelnemers

- Het aantal deelnemers dat kwam opdagen nam gedurende het traject af. Er zijn vele redenen te bedenken waarom deelnemers afhaken, door persoonlijke omstandigheden (bijv. ziekte) of doordat men weinig interesse heeft in het onderwerp van het beraad of omdat men het proces moeilijk te begrijpen vindt. Bij de opzet van een volgend burgerberaad kan rekening worden gehouden met deze afname.

Voorzieningen: vestig hier meer aandacht op in uitnodiging en kies een geschikte locatie

- Dat er gebruik kon worden gemaakt van kinderopvang, een tolk en eventuele andere voorzieningen was niet aangegeven in de eerste uitnodigingsbrief. Mogelijk hebben sommige Haarlemmers zich hierdoor niet aangemeld. Van de kinderopvang is geen gebruik gemaakt.
- Bij het burgerberaad waren meerdere deelnemers aanwezig met een fysieke beperking. De toegankelijkheid van de locatie is daarom essentieel, ook bij volgende burgerberaden.
- De akoestiek in de zaal (gehorig, galm) zorgde voor suboptimale omstandigheden voor dialoog.

- Tijdens het burgerberaad is hier de best passende oplossing voor bedacht, namelijk het verspreiden van de groepen over de zaal. Voor een volgend burgerberaad zal hier rekening mee moeten worden gehouden.

Proces: uitleg en inbreng van belangen voldoende aanwezig, overzicht kon beter

- Er is veel tijd besteed aan het uitleggen van de processtappen en er was daarbij voldoende ruimte voor de deelnemers om vragen te stellen. De informatievoorziening tijdens het beraad is (grotendeels) positief beoordeeld. Desondanks waren er programmaonderdelen waarvan deelnemers bij aanvang niet helemaal helder hadden wat er van hen verwacht werd. Het uitleggen en het doel van ieder onderdeel blijven daarom een doorlopend punt van aandacht.
- Deelnemers hadden behoefte aan een overzicht van huidige maatregelen vanuit gemeente Haarlem op het gebied van Co2-reductie. Ook had men behoefte aan overzicht van de reeds opgestelde adviezen door deelnemers zelf (bijv. middels een geprint document op de tafels). Dit kwam tijdens het formuleren van de adviezen meermaals naar voren.

Mandaat: onduidelijk wat het mandaat van dit burgerberaad inhield

- Van de eerste tot en met de laatste bijeenkomst werden vragen gesteld over het mandaat van het burgerberaad. Hierover bleef onduidelijkheid bestaan. Ook was niet volledig duidelijk welke adviezen zijn ingediend bij de gemeenteraad: zijn dit ook 'weggestemde' adviezen? Wat er precies met de weggestemde adviezen gebeurt, was ook onduidelijk.
- Deelnemers voelden een sterk eigenaarschap van 'hun' plan en vreesden dat hun plan verloren zou gaan na afloop van het beraad. In dit beraad is om die reden een groep vrijwilligers ontstaan die de opvolging van de adviezen in het komende jaar gaan monitoren. Mogelijk kan deze stap als vast onderdeel worden toegevoegd aan het proces van een burgerberaad.

Doorlooptijd: meerderheid deelnemers tevreden, maar ook behoefte aan meer bijeenkomsten

- In de doorlooptijd van het burgerberaad ligt een verbeterkans. De meeste deelnemers geven aan dat vijf zaterdagen precies de goede tijdsinvestering is. Iets minder dan een op de tien geeft aan dat er meer bijeenkomsten gewenst waren. Volgens deze deelnemers zou een zesde bijeenkomst meer ruimte bieden voor het formuleren en aanscherpen van adviezen. Iets waar in de ogen van een aantal deelnemers nu onvoldoende ruimte voor beschikbaar was. Wanneer deelnemers voldoende tijd hebben om de adviezen te formuleren, maakt dit de adviezen scherper.
- Het uiteindelijk stemmen op de adviezen moest ook relatief snel gebeuren. Hierdoor hadden deelnemers nauwelijks tijd om op de adviesbriefjes voor hen te noteren waarom zij een advies bezwaarlijk vonden of wat zij nog nodig hadden om een advies te kunnen instemmen. Dit zorgde voor frustratie onder deelnemers.

1.4 Hoe is het burgerberaad opgezet?

Selectie van deelnemers: om tot een selectie van deelnemers te komen is gebruik gemaakt van een stapsgewijze en gewogen loting. Eerst is een willekeurige steekproef (n=16.000, leeftijd = 16+) getrokken uit de gemeentelijke Basisadministratie Personen (BRP). De steekproef was representatief voor alle inwoners van de gemeente voor de kenmerken leeftijd, geslacht en stadsdeel. De tweede loting werd gedaan op basis van de aanmeldingen. Geïnteresseerden moesten bij aanmelding een aantal vragen beantwoorden.

Op die manier kon uit alle aanmeldingen een representatieve groep inwoners worden geselecteerd. De gemeente maakte hiervoor gebruik van een algoritme.

Organisatie: de organisatie van het burgerberaad was in handen van meerdere medewerkers van gemeente Haarlem en medewerkers van een extern bureau met als specialisatie burgerberaden. Dit bureau verzorgde het procesontwerp en de procesbegeleiding en -voorbereiding van de sessies.

Opzet: het burgerberaad had een doorlooptijd van 15 weken waarin 5 bijeenkomsten plaatsvonden in Sociëteit de Vereeniging. Iedere bijeenkomst vond plaats op een zaterdag en duurde van 10 uur 's ochtends tot 16 uur 's middags. Tijdens iedere bijeenkomst stond een ander thema of activiteit centraal. De bijeenkomsten bestonden uit plenaire onderdelen en 'tafelgesprekken' toegespitst op overleg tussen deelnemers in kleine groepen. De communicatie rondom de bijeenkomsten vond met name plaats via een online deelnemersplatform. Deze webpagina was ingericht als centrale verzamelplaats voor informatie over het burgerberaad en is enkel toegankelijk voor deelnemers zodra zij een account hebben aangemaakt.

Services: gemeente Haarlem wilde het burgerberaad zo inclusief mogelijk organiseren. Om dit te bereiken heeft ze een aantal middelen ingezet om de drempel tot deelname zo laag mogelijk te maken:

- Vergoeding van 50 euro voor iedere bijeenkomst waar een deelnemer bij aanwezig was.
- Gebruik kunnen maken van een tolk voor niet-Nederlands sprekenden (3 deelnemers maakten hier gebruik van).
- Kinderopvang (hier is geen gebruik van gemaakt).
- Fysieke hulpmiddelen (hier is geen gebruik van gemaakt).

Mandaat: met betrekking tot het mandaat kreeg het beraad een aantal kaders mee. Dit moest ervoor zorgen dat de adviezen uitvoerbaar zijn. De maatregelen van het burgerberaad moesten passen binnen door de gemeenteraad vastgesteld beleid, aanbevelingen moesten gaan over beleid en domeinen waar de gemeente over gaat, het advies moest passen binnen het budget en de maatregelen moesten door een meerderheid van de deelnemers gesteund worden.

1.5 Hoe verliep het burgerberaad?

Op de 1e dag van het burgerberaad waren 94 deelnemers aanwezig. Op de 5e en laatste dag van het burgerberaad waren er 78 deelnemers aanwezig. Tijdens de verschillende bijeenkomsten bleef de verdeling over alle kenmerken waarop was geselecteerd (zoals leeftijd) dichtbij de werkelijke verdeling van alle inwoners uit de stad.

Het burgerberaad startte met kennismaking, oriëntatie en het inwinnen van informatie (bijeenkomsten 1 en 2), daarna volgden verdiepende sessies waarin onder andere adviezen voor gemeente Haarlem door burgers zijn opgesteld (bijeenkomst 3). Vervolgens hebben burgers de gelegenheid gekregen om deze adviezen verder aan te scherpen (bijeenkomst 4). Tot slot is plenair gestemd over de adviezen (bijeenkomst 5). De bijeenkomsten hadden een afwisselende structuur: zowel plenair als in groepsverband; programmaonderdelen ter kennisgeving en gecentreerd rondom interactie. De bijeenkomsten zijn begeleid door een dagvoorzitter, medewerkers van het externe bureau en getrainde tafelleiders.

Het formuleren van adviezen over CO₂-reductie in Haarlem stond centraal tijdens dit burgerberaad. De wijze waarop dit tot stand diende te komen, is zorgvuldig gehandhaafd door de externe partij die het proces begeleidde. Dit werd gedaan met behulp van gedragsregels, handgebaren, getrainde tafelleiders en veel ruimte voor vragen van deelnemers. Aan deelnemers werd met enige regelmaat de mogelijkheid geboden om zelf een deelonderwerp in te brengen. Vooral tijdens de vierde en vijfde bijeenkomst kwam men tijd te kort: om de adviezen voldoende aan te scherpen en om de argumenten voor het vóór of tegen stemmen op te schrijven. Tijdens deze bijeenkomsten stond de deliberatie onder druk.

1.6 Hoe hebben deelnemers het burgerberaad ervaren?

De belangrijkste redenen voor deelnemers om zich aan te melden voor het burgerberaad waren het kunnen uitoefenen van invloed op klimaatbeleid van Haarlem en de plicht voelen om een bijdrage te leveren aan de maatschappij. Een financiële vergoeding is voor iets meer dan de helft van de deelnemers van invloed.

Voorafgaand staan meer dan acht op de tien deelnemers positief tegenover het burgerberaad. Wel geeft een derde aan dat ze niet zo goed weten wat ze ervan moeten verwachten. Ongeveer driekwart van de deelnemers heeft vooraf vertrouwen in de wijze waarop de gemeente het burgerberaad organiseert. De houding van deelnemers ten opzichte van de vervolgstappen en opvolging van adviezen is na het burgerberaad gelijk aan de houding van voor het burgerberaad.

Aan deelnemers is gevraagd om achteraf het burgerberaad als geheel een cijfer te geven. Het burgerberaad wordt gemiddeld genomen goed beoordeeld en krijgt van deelnemers gemiddeld een 8,1 als rapportcijfer. Bijna iedereen geeft aan een volgende keer weer deel te nemen aan een burgerberaad. Deelnemers geven aan zich zeer welkom en gehoord te voelen en vrijwel alle deelnemers zijn positief over de ruimte die er geboden werd om hun mening te geven en spreken hun waardering uit over de aandacht waarmee er naar hen werd geluisterd. Een aantal deelnemers deelt in hun opmerkingen dat er winst valt te behalen in de opbouw en indeling van de bijeenkomsten. Hun advies is om meer tijd te besteden aan de laatste bijeenkomsten. Hoewel de meeste deelnemers tevreden zijn met de adviezen van het burgerberaad, had meer tijd in de laatste fase (aan het einde van de bijeenkomsten) volgens hen geleid tot (nog) betere adviezen. Enkele deelnemers geven aan om te kiezen voor meer bijeenkomsten van minder lange duur per bijeenkomst. Ook raden twee deelnemers aan om niet van groepjes te wisselen in de laatste fase. Twee deelnemers geven als aandachtspunt dat de adviesvraag te veelomvattend was: 'Ik had het fijner gevonden als de adviesvraag kleiner was, bijvoorbeeld: hoe kan de gemeente helpen met minder consumeren.' Deelnemers zijn tot slot te spreken over de manier waarop er gestemd kon worden over de deeladviezen. Het samenvoegen van deeladviezen wordt relatief gezien iets minder goed beoordeeld.

Tot slot, nam de kennis van deelnemers over het klimaatbeleid van de gemeente en het klimaatvraagstuk toe. Er heeft geen substantiële verandering plaatsgevonden in houding ten opzichte van de klimaatverandering. Na deelname lijken deelnemers een meer duidelijk positief beeld te hebben over de manier waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt.

2 Wat is te leren van het burgerberaad?

De hoofdvraag van dit onderzoek was: Wat is te leren van dit burgerberaad? Op deze vraag wordt in dit eerste hoofdstuk antwoord gegeven. In de hierna volgende hoofdstukken is meer te lezen over de aanleiding en methode van het onderzoek, hoe het burgerberaad is opgezet, hoe het is verlopen en de ervaring van deelnemers.

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan gemeente Haarlem leren van de ervaringen die zijn opgedaan. Het burgerberaad was ten slotte de eerste proef met een burgerberaad in de gemeente. Bij de opzet is gebruik gemaakt van de ervaringen van andere gemeenten die al eerder dit type burgerparticipatie inzetten. Ook door gebruik te maken van een extern bureau dat gespecialiseerd is in het opzetten en begeleiden van burgerberaden, bouwde gemeente Haarlem voort op de reeds bestaande kennis over deze relatief nieuwe vorm van participeren.

De inzichten van het onderzoek dragen bij aan het verbeteren van de opzet van een burgerberaad, zodat het instrument in de toekomst mogelijk vaker effectief kan worden ingezet om burgers bij complexe maatschappelijke vraagstukken te betrekken. In dit hoofdstuk starten we met de inzichten die uit de evaluatie van het burgerberaad naar voren kwamen. Daarna worden de leerpunten met betrekking tot de opzet en met betrekking tot het verloop en de ervaringen van deelnemers beschreven.

2.1 Inzichten burgerberaad

Samenstelling van de deelnemersgroep

Om tot een goede afspiegeling van de Haarlemse samenleving te komen is een stapsgewijze, gewogen loting toegepast. Daarbij is gekeken naar 5 kenmerken: leeftijd, stadsdelen, geslacht, opleiding en houding t.o.v. het vraagstuk. De verdeling over alle kenmerken ligt tijdens de bijeenkomsten dicht bij de oorspronkelijke verdeling van de inwoners uit de stad.

- **Representatieve groep deelnemers:** het burgerberaad gaf op de hierboven genoemde kenmerken een goed (representatief) beeld van alle inwoners in stad. Verder gaf een ruime meerderheid in de vragenlijst voorafgaand aan het burgerberaad aan in de afgelopen 3 jaren niet eerder te hebben deelgenomen aan enige vorm van door de gemeente georganiseerde participatie.
- **Succesvol betrekken van nieuwe groep inwoners:** er wordt door het organiseren van een burgerberaad mogelijk een nieuw geluid gehoord. Daarmee is de gemeente erin geslaagd om een andere groep inwoners te betrekken.
- **Afname deelnemers gedurende het burgerberaad:** wel nam het aantal deelnemers dat kwam opdagen gedurende het traject af. Dit is een punt van aandacht. Het kan wijzen op een zeker mate van zelfselectie, ook al was de deelnemersgroep op een aantal kenmerken zoals leeftijd en opleidingsniveau een goede afspiegeling van de Haarlemse bevolking.

- Er zijn vele redenen te bedenken waarom deelnemers in de loop van het proces afhaken, door persoonlijke omstandigheden¹ of doordat men weinig interesse heeft in het onderwerp van het beraad of omdat men het proces moeilijk te begrijpen vindt.

Handvatten voor een goede dialoog

- **Zorgvuldige opzet formuleren adviezen:** het formuleren van adviezen over CO₂-reductie in Haarlem stond centraal tijdens dit burgerberaad. De wijze waarop dit tot stand diende te komen is zorgvuldig gehandhaafd door de externe partij die dit proces begeleidde (bijv. met gedragsregels, getrainde tafelleiders, ruimte voor vragen van deelnemers).
- **Deliberatief proces:** uiteindelijk valt te spreken van een zorgvuldig, deliberatief proces. Om tot dit doel te komen zijn verschillende soorten bijeenkomsten georganiseerd met een afwisselende structuur: zowel plenair als in groepsverband; programmaonderdelen ter kennisgeving en gecentreerd rondom interactie (bijv. tafelsessies en spelelementen). De bijeenkomsten zijn begeleid door een dagvoorzitter, medewerkers van het externe bureau en getrainde tafelleiders. Aan deelnemers werd met enige regelmaat de mogelijkheid geboden om zelf een deelonderwerp in te brengen voor het beraad.

Uitleg

- **Uitleg vormde kernonderdeel van burgerberaad:** er is veel tijd besteed aan het uitleggen van de processtappen tijdens de eerste bijeenkomst. De processtappen werden ook bij latere bijeenkomsten meerdere keren getoond en er was daarbij voldoende ruimte voor de deelnemers om vragen te stellen over het proces. De informatievoorziening tijdens het beraad is achteraf ook (grotendeels) positief beoordeeld.

Open sfeer en onderling vertrouwen

- **Positieve sfeer tijdens burgerberaad:** de sfeer en het onderlinge vertrouwen tussen deelnemers waren zeer goed. Dit was te merken door de jovialiteit onder deelnemers, de respectvolle bejegening richting elkaar en het feit dat niemand tegen elkaar is uitgevallen tijdens de verschillende bijeenkomsten.
- **Diverse programmaonderdelen versterkten positieve sfeer:** verschillende programmaonderdelen hebben bijgedragen aan deze goede sfeer en dit onderling vertrouwen en bleken daarmee essentieel. Zo startte de eerste bijeenkomst met een kennismakingsronde aan de verschillende tafels. Dit beviel deelnemers goed. Aan de hand van associatiekaarten deelden zij allen iets over zichzelf. Ze lachten elkaar toe en luisterden naar elkaar.
- **Inbreng deelnemers versterkte positieve sfeer:** ook wanneer deelnemers behoefte hadden aan extra uitleg, werd deze gegeven. En wanneer (een deel van) de deelnemers behoefte had aan een andere insteek van het programma, werd dit overwogen door een unaniem stemproces te hanteren. Wanneer alle deelnemers het hierover eens waren, werd het programma dusdanig aangepast.

¹ Een aantal deelnemers heeft zich vanwege ziekte of persoonlijke omstandigheden afgemeld voor bepaalde bijeenkomsten van het beraad. Dit toont mogelijk de betrokkenheid van deze deelnemers bij het beraad, aangezien zij de noodzaak voelen om gemeente Haarlem van hun afwezigheid op de hoogte te stellen.

Voldoende ruimte voor inbreng van deelnemers, democratisch proces

- **Beleving deelnemers centraal tijdens burgerberaad:** de beleving van deelnemers stond tijdens de bijeenkomsten centraal. Het beraad bood voldoende ruimte voor inbreng en suggesties van Haarlemmers. Zo is op verzoek van deelnemers bijvoorbeeld een klimaatpsycholoog uitgenodigd voor de derde bijeenkomst en zijn twee deelnemersgroepen opgericht (de 'schrijfgroep' en de 'taskforce vinger aan de pols').
- **Democratisch keuzeprocess bij inbreng deelnemer:** deelnemers konden tijdens een unanieme stemronde hun stem laten horen met betrekking tot deze deelnemersgroepen. Met andere woorden, hier was sprake van een democratisch keuzeprocess waarin de wensen en behoeften van deelnemers centraal stonden.
- **Deelnemers ervaren stemproces als rechtvaardig:** het stemmen over de plannen in de laatste bijeenkomst werd gewerkt met een twee derde meerderheid (67%). Omdat de deelnemers het proces zelf vormgegeven hadden en er veel ruimte was voor inbreng en vragen, werd het proces grotendeels als rechtvaardig ervaren.
- **Deelnemers voelen zich gehoord en gezien:** door de opzet van het beraad en door de houding van de gespreksbegeleiders was er ruimte voor ieders inbreng. Ook in de enquête die achteraf is gehouden spreken deelnemers hun waardering uit voor de manier waarop er naar ze geluisterd is. Deelnemers voelden zich gehoord en gezien.

Secundaire effecten

- **Inzicht en vertrouwen in klimaatbeleid gemeente neemt toe:** deelname aan het burgerberaad leidde er ook toe dat deelnemers meer duidelijkheid hebben over het beleid van de gemeente en de deelnemers geven achteraf ook aan meer vertrouwen te hebben in het klimaatbeleid van de gemeente.
- **Toename in kennis van CO₂-reductie:** een ander mogelijk secundaire effect van het burgerberaad is dat mensen meer kennis hebben over het onderwerp CO₂-reductie. Dit kwam niet alleen tot stand door de informatie die gedurende het programma werd gegeven. Zo werd er tijdens de lunch regelmatig gepraat over duurzaamheid, bijvoorbeeld over de vraag wat duurzamer is een kunstkerstboom of een echte kerstboom, of het isoleren van je woning.

2.2 Leerpunten met betrekking tot de opzet

Samenstelling van de deelnemersgroep

- **Gelijkgestemde Haarlemmers namen deel aan burgerberaad:** uit de enquête die na afronding van het beraad is voorgelegd, blijkt dat enkele deelnemers de samenstelling van de groep niet ervaarde als een goede afspiegeling op het gebied van leeftijd en mening ten aanzien van het onderwerp. In paragraaf 7.1 wordt beschreven dat er in Haarlem veel mensen zijn met dezelfde houding ten opzichte van klimaat. Oversampling op houding ten aanzien van het vraagstuk had een oplossing kunnen bieden, net zoals is gedaan voor jongeren, stadsdelen (woonplaats) en vrouwen.

Informatievoorziening vooraf

- **Toegankelijke communicatie:** in de uitnodiging die aan 16.000 Haarlemmers is verstuurd, werd bondig en op B1-niveau de belangrijkste informatie over het burgerberaad gegeven, zowel in het Nederlands als in het Engels: Wat is een burgerberaad? Waarover praat je mee? Wat kun je verwachten?

- **Helderheid m.b.t. incentive:** in deze brief was ook aangegeven dat er een vergoeding tegenover stond.
- **Informatie omtrent voorzieningen kon beter:** dat er gebruik kon worden gemaakt van kinderopvang, een tolk en eventuele andere voorzieningen was echter niet aangegeven. Mogelijk hebben sommige Haarlemmers zich hierdoor niet aangemeld. Van de kinderopvang is ook geen gebruik gemaakt.

Locatie

- **Toegankelijkheid van de locatie:** bij het burgerberaad waren meerdere deelnemers aanwezig met een fysieke beperking. De toegankelijkheid van de locatie was daarom essentieel.
- **Akoestiek in zaal:** de akoestiek in de zaal (gehoorig, galm) zorgde voor suboptimale omstandigheden voor dialoog. Tijdens het burgerberaad is hier de best passende oplossing voor bedacht, namelijk het verspreiden van de groepen over de zaal. Voor een volgend burgerberaad zal hier rekening mee moeten worden gehouden.

Tolk

- **Tolken en fluisterapparatuur:** de beschikbaarheid van meerdere tolken en fluisterapparatuur zou bij volgende beraden opnieuw wenselijk zijn.

2.3 Leerpunten m.b.t. het verloop en de ervaring van deelnemers

De deelnemers beoordelen het beraad achteraf met een rapportcijfer 8,1; een zeer goede beoordeling. De geluiden die opgepikt zijn tijdens het beraad zijn ook overwegend positief. Na afloop geeft vrijwel iedereen aan in de toekomst weer mee te willen doen aan een burgerberaad.

Uitleg

- **Blijvende aandacht voor uitleg is van belang:** desondanks waren er programmaonderdelen waarvan deelnemers bij aanvang niet helemaal helder hadden wat er van ze verwacht werd. Het uitleggen van de programmaonderdelen en het doel van ieder onderdeel blijven daarom doorlopend punt van aandacht.

Mandaat en transparantie

- **Deelnemers ervaren onduidelijkheid m.b.t. inhoud mandaat:** van de eerste tot en met de laatste bijeenkomst werden vragen gesteld over het mandaat van het burgerberaad. Hierover bleef onduidelijkheid bestaan.
 - Ook is niet volledig duidelijk welke adviezen zijn ingediend bij de gemeenteraad: zijn dit ook ‘weggestemde’ adviezen? Eerst is door de dagvoorzitter gezegd dat alleen ingestemde adviezen worden aangegevend, later benadrukt hij dat alle adviezen worden afgegeven aan de gemeenteraad en weer later worden enkel de ingestemde adviezen in een envelop aangeboden aan gemeente Haarlem. Wat er precies met de weggestemde adviezen gebeurt, is onduidelijk. Dit is een aandachtspunt voor volgende burgerberaden.

- **Behoeftte aan heldere communicatie over vervolgstappen:** bovendien zijn de deelnemers bijzonder geïnteresseerd in de processtappen ná afronding van het burgerberaad. Wat gaat de gemeente er mee doen? Het is van belang om *vooraf, tijdens* en *achteraf* duidelijk te communiceren over wat de rol is van de adviezen die voortkomen uit het burgerberaad in het politieke besluitvormingsproces en waar dit door begrensd wordt.
- **Gevoel van eigenaarschap adviezen:** deelnemers voelden een sterk eigenaarschap van ‘hun’ plan en vrezen dat dit plan verloren gaat na afloop van het beraad. In dit beraad is uit de groep deelnemers daarom een groep vrijwilligers ontstaan die de opvolging van de adviezen in het komende jaar gaan monitoren. Mogelijk kan deze stap als vast onderdeel worden toegevoegd aan het proces van een burgerberaad.

Doorlooptijd

- **Voldoende tijd voor formuleren adviezen van groot belang:** in de doorlooptijd van het burgerberaad ligt een verbeterkans. De meeste deelnemers geven aan dat vijf zaterdagen precies de goede tijdsinvestering is. Iets minder dan een op de tien geeft aan dat er meer bijeenkomsten gewenst waren. Volgens deze deelnemers zou een zesde bijeenkomst meer ruimte bieden voor het formuleren en aanscherpen van adviezen. Iets waar in de ogen van een aantal deelnemers nu onvoldoende ruimte voor beschikbaar was.
 - Wanneer deelnemers voldoende tijd hebben om de adviezen te formuleren, maakt dit de adviezen scherper. Het uiteindelijk stemmen op de adviezen moest relatief snel gebeuren. Een advies van enkele deelnemers is om de centrale vraag van het burgerberaad minder veelomvattend te maken.
 - **Sommigen vinden de duur van bijeenkomsten te lang:** ongeveer een op de vijf deelnemers geeft daarnaast aan dat de bijeenkomsten te lang duurden. Het is daarom het overwegen waard om bij een volgend burgerberaad te kijken of het mogelijk is om kortere (en mogelijk meer) bijeenkomsten te organiseren.
 - Sommige deelnemers geven na afloop aan dat er tijdswinst te behalen was in de eerste twee bijeenkomsten. Voor een volgende keer is het dan ook zinnig om te kijken naar de inhoud van het programma en de tijd die uitgetrokken wordt voor de verschillende programmaonderdelen. Een afgebakend tijds kader voor vragen kan hierbij helpen.

Variatie in werkvormen tijdens individuele bijeenkomsten

- **Verbeterkans m.b.t. variatie in werkvormen:** ook zien deelnemers verbetermogelijkheden met betrekking tot de verdeling van werkvormen tijdens de bijeenkomsten. Sommige bijeenkomsten (bijv. bijeenkomst 1) stonden in het teken van informatieverstrekking, terwijl anderen meer in het teken stonden van interactie en samenwerking. Door meer variatie in werkvormen aan te brengen tijdens individuele bijeenkomsten (bijv. presentaties, interactieve onderdelen, spelelementen), kan de aandacht van deelnemers mogelijk beter behouden worden.

Deliberatie

- **Voldoende tijd benodigd voor succesvolle deliberatie:** tegen het einde van het beraad (bijeenkomst 4 en 5) kwam de deliberatie door gebrek aan tijd onder druk te staan; tafelleiders moesten een rol aannemen als redacteur van adviezen in plaats van moderator en een aantal deelnemers raakten zichtbaar gefrustreerd wanneer er geen tijd meer was om adviezen verder te concretiseren en aan te scherpen.

- Sturing was nodig om ervoor te zorgen dat iedereen aan bod kwam, om te kunnen stemmen en om het programma te volgen. Door de goede onderlinge sfeer kwam het uiteindelijk goed, ook wanneer het aan sturing ontbrak. De observaties en resultaten uit de kwantitatieve nameting (beoordeling burgerberaad met een 8,1) staven deze conclusie.

Wijze van modereren

- **Vaardige moderatoren leiden tot betere betrokkenheid deelnemers:** de wijze van modereren verschilde per tafelleider. De ene tafelleider maakte meer gebruik van bepaalde gesprekstechnieken dan de andere (bijv. luisteren, samenvatten, doorvragen; zie 4.5 Suspending).
 - Vaardige moderatoren zijn vereist om iedere deelnemer betrokken te houden, het gesprek (wanneer nodig) te sturen en de tijd te managen. Echter, de positieve sfeer en respectvolle bejegening zorgden ervoor dat gebreken in 'suspending' geen negatieve impact hadden op het beraad.
 - In de toekomst kan meer aandacht aan 'suspending' worden besteed, zodat er voldoende ruimte overblijft voor belangrijke programmaonderdelen (zoals het formuleren en aanscherpen van adviezen).

3 Aanleiding en methode onderzoek

3.1 Achtergrond

De afgelopen jaren wordt er in Nederland en daarbuiten steeds vaker geëxperimenteerd met nieuwe vormen van burgerparticipatie. Overheden en gemeenten willen burgers vaker betrekken bij besluitvorming om zo de (lokale) democratie te versterken. Denk aan het raadgevend referendum en laagdrempeligere participatietrajecten zoals bewonersenquêtes, wijkbijeenkomsten en bewonerspanels. Gemeente Haarlem heeft hier in het verleden al enige ervaring mee opgedaan. Zo zet de gemeente regelmatig participatietrajecten in bij infrastructuurprojecten en woningbouw. In 2020 zette Haarlem bovendien een geloot bewonerspanel op rondom het bomenbeleid in Schalkwijk. Deze trajecten geven burgers geen echt mandaat, maar vragen bewoners vooral om mee te denken met de gemeente. Dit leidt vaak tot teleurstelling onder participanten, omdat inwoners veelal andere verwachtingen bij dit soort participatietrajecten hebben.

Een burgerberaad is een nieuw participatie-instrument waarbij een representatieve groep gelote burgers wordt gevraagd om de politiek te adviseren over complexe en/of omstreden onderwerpen waar de politiek zelf niet uitkomt. Een burgerberaad is een intensieve vorm van burgerparticipatie. Door middel van een burgerberaad worden gewone burgers bij complexe maatschappelijke vraagstukken betrokken en krijgen zij door hun deelname een actieve stem bij het maken van keuzes.

De afgelopen jaren is er wereldwijd, dus ook in Nederland, ervaring opgedaan met burgerberaden.² Zo heeft de gemeente Den Haag burgerberaden georganiseerd in twee verschillende Haagse wijken waarbij ze inwoners vroegen om mee te denken over hoe de gemeente klimaatverandering kan aanpakken (Viersen, Bleijenberg & Renes, 2023).

Burgerberaad van gemeente Haarlem

Ook gemeente Haarlem wilde een burgerberaad organiseren om zo haar inwoners te betrekken bij beleidsvorming. Zoals vastgelegd in het geaccordeerde initiatiefvoorstel 'Burgerberaad Haarlem' (2021) werd er een *pilot* Burgerberaad georganiseerd. Op basis van de (ervaringen met) *pilot* heeft de gemeente Haarlem een verordening opgesteld die het mogelijk maakt om in de toekomst vaker burgerberaden te formeren (zie bijlage I).

Het onderwerp van deze *pilot* was 'CO₂-reductie', waarbij de volgende vraag aan inwoners is gesteld: **Hoe kan de gemeente inwoners helpen om CO₂-uitstoot te verlagen?** Het gaat dan onder andere over wat mensen nodig hebben om energie te besparen, energie op te wekken en voor schoner vervoer te kiezen. Uit de bijeenkomsten komt uiteindelijk een **advies** van de bewoners aan de gemeenteraad. De Haarlemse gemeenteraad zal het advies zwaarwegend meenemen in haar besluitvorming.

² Zie voor meer informatie over gemeenten waar burgerberaden hebben plaatsgevonden: <https://burgerberaad.nu/burgerberaden-burgerfora/>

3.2 Methode evaluatie burgerberaad

Gemeente Haarlem vindt het van belang het burgerberaad te evalueren. Om het instrument op te nemen als participatiemiddel dient een weloverwogen besluit genomen te worden. De voorgenomen evaluatie spitst zich daarom toe op vier onderwerpen: (1) de beleving van de deelnemers, (2) het verloop van het proces, (3) de politieke opvolging van de adviezen en (4) in welke mate het burgerberaad heeft 'geleefd' in gemeente Haarlem. Het voorliggende onderzoek gaat in op evaluatievraag 1 en 2.

3.2.1 Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staan vier vragen centraal:

- Hoe is het burgerberaad opgezet?
- Hoe verliep het burgerberaad?
- Hoe hebben deelnemers het burgerberaad ervaren?
- Wat kan er geleerd worden van het burgerberaad?

3.2.2 Methode

Wat betreft de methodiek van de evaluatie is aangesloten bij de manier waarop de gemeenten Amsterdam en Den Haag haar (mini-)burgerberaden heeft geëvalueerd (zie bijlage I; o.a. Postma et al. (2022) en Viersen, Bleijenberg en Renes (2023)).

Het toepassen van deze evaluatiemethode voor dit burgerberaad biedt als (bijkomend) voordeel dat de uitkomsten van verschillende burgerberaad-evaluaties in de toekomst met elkaar vergeleken kunnen worden. Deze evaluatie bestond uit 3 onderdelen:

1 Enquête die voorafgaand aan en na afloop van het burgerberaad werd uitgezet onder deelnemers:

Om een beeld te krijgen van de ervaringen van deelnemers is zowel vooraf als achteraf gebruik gemaakt van een online vragenlijst. De enquête bevatte vragen over (1) de verwachtingen - en ervaringen van deelnemers met het burgerberaad en (2) de eventuele verandering in kennis en houding ten aanzien van het klimaatvraagstuk. Gemeente Haarlem, afdeling Data, Informatie en Analyse, heeft deze enquête geprogrammeerd, verstuurd en geanalyseerd. De inhoud van de vragenlijst en de duiding van de resultaten is afgestemd met onderzoeksbureau Ipsos I&O.

Vragenlijst vooraf

Negen dagen voorafgaand aan het burgerberaad – op 2 november 2023 - is de eerste online vragenlijst vanuit het e-mailadres van gemeente Haarlem rondgestuurd (zie bijlage A). Een herinnering is op 9 november verzonden. De vragenlijst ging in op (1) de verwachtingen over het burgerberaad, (2) de aanwezige kennis en houding ten aanzien van het klimaatvraagstuk en klimaatbeleid, (3) demografische kenmerken van deelnemers (geslacht, leeftijd, stadsdeel, opleidingsniveau), (4) motivatie voor deelname en (5) ervaring met burgerparticipatie.

Deelnemers werden gevraagd om vóór de eerste bijeenkomst de vragenlijst in te vullen, maar dit kon ook nog bij de inloop van de eerste bijeenkomst, desgewenst samen met een van de organisatoren. Het invullen duurde 5 tot 10 minuten. In totaal zijn er 109 uitnodigingen verstuurd en er hebben 101 deelnemers meegedaan.

Vragenlijst achteraf

Een paar dagen na afloop van het burgerberaad – op 1 februari 2024 – is de tweede online vragenlijst via het mailadres van gemeente Haarlem onder de deelnemers uitgezet (zie bijlage B). Op 8 februari 2024 is een herinnering verzonden. Deze vragenlijst was deels hetzelfde als de vragenlijst vooraf, om eventuele verschillen in houding en kennis te achterhalen. Deze vragenlijst bestond uit de elementen: (1) de ervaringen met het burgerberaad, (2) houding/verwachtingen van deelnemers aan het burgerberaad over de opvolging van de uitkomsten, (3) de aanwezige kennis en houding ten aanzien van het klimaatvraagstuk en klimaatbeleid en (4) demografische kenmerken. Het invullen duurde tussen de 10 tot 15 minuten. In totaal zijn er 97 uitnodigingen verstuurd. Uiteindelijk hebben 54 deelnemers de vragenlijst ingevuld.

2 Observaties tijdens de vijf bijeenkomsten door onafhankelijke onderzoekers:

Bij alle sessies van het burgerberaad was een onderzoeker van Ipsos I&O aanwezig. De gemeente vond het van belang dat de observaties door onafhankelijke onderzoekers werden gedaan. De onderzoekers waren de gehele dag aanwezig, luisterden mee met het plenaire programma en schoven aan bij de verschillende tafels/sessies. Hierbij verstoorden ze het proces zo min mogelijk.

De onderzoekers maakten onderscheid in het observeren van de plenaire programmaonderdelen van het burgerberaad en de gesprekken die in subgroepen plaatsvonden aan de tafels. Voor beide vormen zijn observatieschema's ontwikkeld vanuit eerder onderzoek (zie bijlage C en D). Van deze observatieschema's hebben de onderzoekers gebruik gemaakt. Voor de plenaire programmaonderdelen gaat het om een observatieschema dat onderscheid maakt tussen proces en inhoud en ingaat op drie elementen van ervaren procedurele rechtvaardigheid ('respect', 'voice' en 'explanation', zie paragraaf 3.3). Voor de tafelgesprekken betreft het een observatieschema dat ingaat op de elementen van de dialoog van ervaren procedurele rechtvaardigheid.

3 Bestuderen van documenten:

Naast observaties tijdens de bijeenkomsten zijn ook relevante documenten bestudeerd om zicht te krijgen op het proces voor en tijdens het burgerberaad. Hier gaat het onder andere om het mandaat dat aan het burgerberaad is gegeven, de wijze waarop er met Haarlemmers is gecommuniceerd en de verslagen die na afloop van iedere bijeenkomst door een externe partij zijn gemaakt.

3.3 Theoretisch kader

In deze paragraaf wordt het theoretisch kader voor de evaluatie beschreven. Dit kader is gebaseerd op eerder onderzoek vanuit het Kenniscentrum Maatschappij en Recht van de Hogeschool van Amsterdam (Postma et al., 2022). In dit kader staan twee thema's centraal: enerzijds het proces en anderzijds de effecten van het burgerberaad op de deelnemers. Hieronder worden de twee thema's toegelicht.

Procedurele rechtvaardigheid

De theorie van ervaren procedurele rechtvaardigheid laat zien dat burgers een eerlijke bejegening belangrijk vinden in hun contact met de overheid (Bleijenbergh, 2021). Wanneer burgers eerlijk worden bejegend, heeft dit een positief effect op hun tevredenheid. Wanneer deelnemers de gang van zaken tijdens een burgerberaad als rechtvaardig ervaren, draagt dit bij aan tevredenheid met- en acceptatie van de uitkomsten. Ook draagt het bij aan het vertrouwen in de organisator (de gemeente in dit geval), zelfs als er sprake is van een voor de deelnemer ongewenste uitkomst. Dit wordt ook wel het 'fair-process-effect' genoemd.

Er zijn drie belangrijke elementen die een rol spelen: respect, voice en explanation. Aan de hand van deze drie elementen is in dit onderzoek gekeken naar de ervaringen van deelnemers met het participatieproces. Vinden deelnemers dat het burgerberaad *rechtvaardig* is verlopen? En wat betekent dit voor hun *steun voor de uitkomst* ervan en hun *vertrouwen in het klimaatbeleid* van gemeente Haarlem?

- 1 **Respect:** hierbij gaat het om de ervaring van deelnemers dat er beleefd en respectvol met hen wordt omgegaan. Het gaat hierbij ook om het tijdstip en de locatie waar bijeenkomsten plaatsvinden.
- 2 **Voice:** hierbij gaat het om de ervaring van deelnemers dat er voldoende ruimte is voor hun inbreng en dat die serieus wordt genomen. Dit gaat om ruimte voor meningen en vragen en om invloed op het verloop van het proces, bijvoorbeeld op het programma.
- 3 **Explanation:** hierbij gaat het om de ervaring van deelnemers met betrekking tot de verantwoording over het participatieproces en hetgeen met de uitkomsten gebeurt. Begrijpelijke informatie over de aanpak van het participatieproces staat centraal. Bijvoorbeeld over hoe inhoudelijke keuzes tot stand komen en om transparante informatie over het politieke besluitvormingsproces na afronding.

De illusie van het beter weten

Over het algemeen hebben mensen de neiging te denken dat ze veel weten van de dingen waar ze eigenlijk weinig kennis over hebben (Dunning-Kruger effect). Wanneer mensen zich meer verdiepen in een complex vraagstuk, komen ze er vaak achter dat ze er eigenlijk minder van wisten dan vooraf gedacht en meestal gaan ze er dan ook genuanceerder over denken. Door een vraagstuk feitelijk te bestuderen en dieper na te denken over de doorwerking van oplossingen gaan mensen meer de complexiteit van het vraagstuk inzien, wat de neiging tot nuanceren versterkt.

In de evaluatie van het burgerberaad wordt naast de ervaringen van deelnemers, deze verandering in kennis en houding bestudeerd. Weten deelnemers achteraf meer over het klimaatvraagstuk dan vooraf en zijn ze anders over het vraagstuk en mogelijke oplossingen gaan denken?

Uit de antwoorden van de enquête blijkt dat deelnemers een duidelijker beeld hebben van het klimaatbeleid van gemeente Haarlem. Ook is aan de nameting te zien dat het vertrouwen in dit beleid is toegenomen. Daarnaast leidde het burgerberaad ertoe dat men ook in de privé omgeving doorpraatte over het thema CO₂-reductie en dat deelnemers diverse onderwerpen aansneden omtrent het thema klimaat tijdens de (lunch)pauses van het burgerberaad.

4 Hoe is het burgerberaad opgezet?

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het burgerberaad is opgezet. Het gaat in op de selectie van deelnemers, het programma en de begeleiding van het programma, het mandaat dat aan het burgerberaad is gegeven en hoe de communicatie met deelnemers is verlopen.

4.1 Selectie van deelnemers

Voor de eerste loting is een willekeurige steekproef getrokken uit de gemeentelijke Basisadministratie Personen (BRP). De steekproef was representatief voor alle inwoners van gemeente Haarlem voor wat betreft de kenmerken leeftijd, geslacht en stadsdeel.

Steekproeftrekking (1^e loting)

16.000 inwoners van 16 jaar en ouder kregen per brief een uitnodiging om zich aan te melden voor het burgerberaad. In de brief stond informatie over wat een burgerberaad is, wat het onderwerp was, wanneer het plaatsvond en hoe inwoners zich aan konden melden. Tot slot was een telefoonnummer voor vragen opgenomen en een link naar de website www.haarlem.nl/burgerberaad. Op deze website stond algemene informatie vermeld over de aanleiding en het doel van het beraad.

De gemeente zorgde ervoor dat maximaal een persoon per huishouden een uitnodiging kreeg. Daarnaast waren inwoners die onderdeel zijn van een institutioneel huishouden (denk aan verzorgingshuizen, revalidatiecentra, etc.) uitgesloten van deelname. Uit groepen waarvan bekend is dat zij minder geneigd zijn mee te doen (vrouwen, jongeren en inwoners uit de stadsdelen Noord, Oost en Schalkwijk) werden naar verhouding meer inwoners uitgenodigd om ervoor te zorgen dat toch voldoende mensen uit deze groep zich aanmeldden.

Tweede loting

De tweede loting werd gedaan op basis van alle aanmeldingen. Geïnteresseerden moesten bij aanmelding een aantal vragen beantwoorden. Op die manier kon uit alle aanmeldingen en representatieve groep inwoners worden geselecteerd. De gemeente maakte hiervoor gebruik van een algoritme dat is ontwikkeld door Gemeente Utrecht. De verwachting bestond dat er mensen gedurende het proces afvielen vanwege andere verplichtingen, ziekte of afgenomen interesse. Daarom zijn meer mensen dan nodig ingeloot (142 in plaats van de beoogde 130 deelnemers). Een uitgebreide beschrijving van de loting is te vinden in bijlage E.

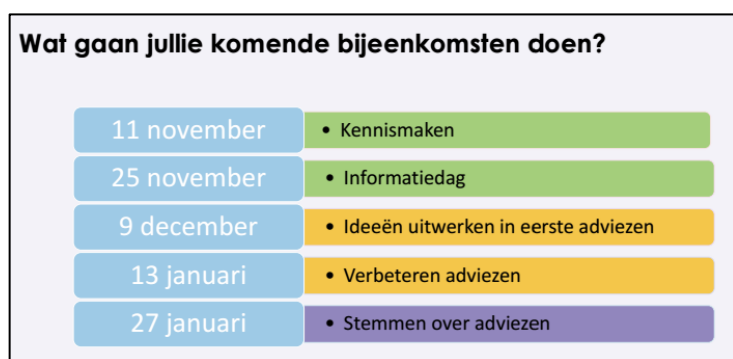
Uiteindelijk hebben 109 Haarlemmers zich definitief aangemeld.

4.2 Tijdsduur en opzet

Het burgerberaad had een doorlooptijd van 15 weken waarin vijf bijeenkomsten van circa 6 uur plaatsvonden. Iedere bijeenkomst vond plaats op een zaterdag en duurde van 10 uur 's ochtends tot 16 uur 's middags.

Tijdens iedere bijeenkomst stond een ander thema of activiteit centraal (zie Afbeelding 1). Het burgerberaad startte met een kennismaking, oriëntatie en informatie inwinnen (bijeenkomsten 1 en 2), daarna volgden verdiepende sessies waarin onder andere adviezen voor gemeente Haarlem door burgers zijn opgesteld (bijeenkomst 3). Vervolgens hebben burgers de gelegenheid gekregen om deze adviezen verder aan te scherpen (bijeenkomst 4). Tot slot is plenair gestemd over de adviezen (bijeenkomst 5).

Figuur 4.1 Vooruitzicht komende bijeenkomsten (uit: deelnemersplatform, presentatie bijeenkomst 1)

De bijeenkomsten bestonden uit plenaire onderdelen (in ieder geval aan de start en het einde van de bijeenkomst) en 'tafelgesprekken' toegespitst op overleg tussen deelnemers in kleine groepen. Bij deze zogenoemde 'deliberatieonderdelen' in de bijeenkomsten werden deelnemers op basis van de eigen voorkeur ingedeeld in groepen. Zo konden deelnemers bijvoorbeeld kiezen om aan te sluiten bij thema's die hen aanspraken zoals het onderwerp wonen en leefomgeving, consumeren of mobiliteit. Het stond deelnemers daarnaast vrij om na programmaonderdelen te wisselen van groep, bijvoorbeeld na een pauze. Tijdens de plenaire en sommige deliberatieve onderdelen van het programma, zijn deskundigen uitgenodigd. Een raadslid, wethouder, Stichting Klimaatgesprek en een klimaatpsycholoog (gedragswetenschapper). Deze deskundigen vertelden vanuit hun expertise meer over het onderwerp CO₂-reductie.

Waar nodig kon en werd het programma aangepast op basis van de voortgang, wensen van deelnemers en groepsdynamiek. In bijlage F staan de dagprogramma's van alle vijf de bijeenkomsten vermeld. Iedere bijeenkomst bestond uit zowel plenaire als groepsonderdelen. Informatieverstrekking (bijv. door raadsleden en wethouders van gemeente Haarlem of door externe experts), samenwerking tussen deelnemers (bijv. om tot adviezen te komen), stemrondes (bijv. op geformuleerde adviezen van deelnemers) en vragenrondes wisselden elkaar af. Iedere bijeenkomst startte plenair met een introductie van het dagprogramma door de dagvoorzitter en iedere bijeenkomst eindigde met een korte terugblik op de dag en een vooruitblik op de inhoud van de volgende bijeenkomst (zie bijlage F voor meer informatie over de dagprogramma's en opzet van iedere bijeenkomst).

4.3 Procesbegeleiding

De organisatie van het burgerberaad was in handen van meerdere medewerkers van gemeente Haarlem (beleidsadviseur en communicatieadviseurs) en medewerkers van een extern bureau met als specialisatie burgerberaden. Dit bureau verzorgde het procesontwerp en de procesbegeleiding en -voorbereiding van de sessies. De dagvoorzitter vanuit het bureau leidde de plenaire onderdelen van de dag.

De tafelleiders hadden voornamelijk de taak de gesprekken aan tafel te modereren en het zo in goede banen te leiden, iedereen de kans te gunnen om aan het woord te komen en de tijd te managen. Daarnaast was een notulist vanuit het bureau aanwezig die aantekeningen maakte tijdens de plenaire onderdelen van het programma. Voorafgaand aan het burgerberaad heeft een training voor tafelleiders plaatsgevonden, uitgevoerd door het bureau. Deze training had als doel om uitleg te geven over de inhoud van het burgerberaad en de mogelijke gesprekstechnieken om in te zetten tijdens het beraad.

4.4 Locatie

Inwoners uit Haarlem kwamen voor de vijf bijeenkomsten samen in Haarlem bij 'Sociëteit de Vereniging'. Een historisch pand in de binnenstad van Haarlem die goed te bereiken is met zowel het openbaar vervoer, de fiets, te voet, als met de auto. Vanaf Station Haarlem is het 10 minuten lopen naar de locatie en er zijn diverse buslijnen die vlak bij de locatie stoppen. Daarnaast is het mogelijk om bij een parkeergarage op 4 minuten loopafstand te parkeren. Er is een invalidentoilet aanwezig en een stoellift naar de eerste verdieping.

4.5 Vergoeding en andere services

De gemeente wilde het burgerberaad zo inclusief mogelijk organiseren. Om dit te bereiken heeft ze een aantal middelen ingezet om de drempel tot deelname zo laag mogelijk te maken.

Algemene vergoeding

Deelnemers kregen een vergoeding van 50 euro voor iedere bijeenkomst waar zij bij aanwezig waren. In de uitnodigingsbrief stond vermeld dat de gemeente verwachtte dat deelnemers bij minimaal 4 van de 5 sessies aanwezig waren.

Figuur 4.2 (deel uit) Brief uitnodiging voor deelname aan burgerberaad

Wanneer is het burgerberaad?
Het burgerberaad start in november 2023 en eindigt in januari 2024. In die periode organiseert de gemeente vijf bijeenkomsten.

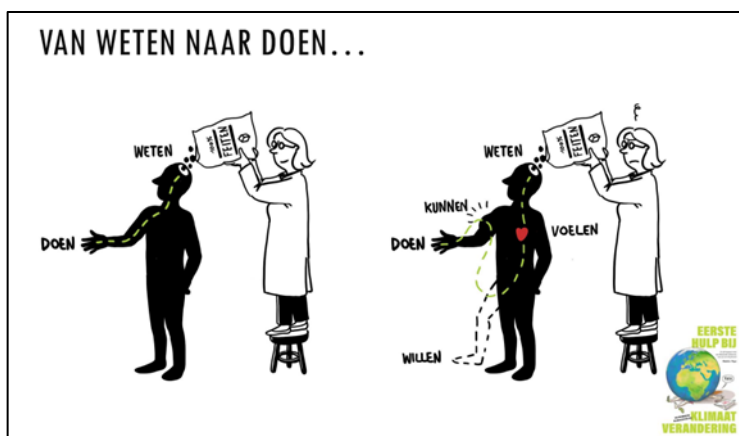
Wilt u meedoen? Denk dan aan de volgende zaken:

- De bijeenkomsten zijn op zaterdagen tussen 10.00 uur (inloop vanaf 09.30 uur) en 16.00 uur, op **11 november, 25 november, 9 december, 13 januari** en **27 januari**. We verwachten dat u aanwezig bent op minimaal 4 van de 5 bijeenkomsten.
- Voor elke bijeenkomst die u bijwoont, krijgt u een vergoeding van 50 euro.
- De bijeenkomsten vinden plaats in Haarlem.
- Bij iedere bijeenkomst krijgt u een lunch en er is genoeg eten en drinken. U kunt uw dieetwensen doorgeven.

Taal

Deelnemers die geen Nederlands spreken, konden gebruik maken van een tolk. De deelnemers die zich hadden aangemeld en waren ingeloot, konden hun wens hiertoe aangeven in de vragenlijst die zij moesten invullen voorafgaand aan de eerste bijeenkomst. De mogelijkheid voor een tolk was niet vermeld in de uitnodigingsbrief die was verstuurd naar 16.000 Haarlemmers. Deze brief bevatte wel een Nederlandse en Engelse kopie. Verder streefde de gemeente ernaar om alle communicatie op B1-niveau te schrijven en waar mogelijk gebruik te maken van plaatjes.

Figuur 4.3 Afbeelding die is gebruikt in de presentatie van bijeenkomst 2

Kinderopvang

Om het burgerberaad ook voor ouders toegankelijk te maken, bood de gemeente kinderopvang aan op locatie. Net zoals voor de tolk, konden deelnemers die waren ingeloot hun wens hiertoe aangeven in de startvragenlijst. Van de mogelijkheid tot kinderopvang is geen gebruik gemaakt.

Overige hulpmiddelen

Naast de behoefte voor een tolk en kinderopvang konden deelnemers ook andere ondersteuningsbehoefte aangeven. Denk hierbij aan fysieke en mentale hulpmiddelen. Er is hier uiteindelijk geen gebruik van gemaakt.

4.6 Mandaat

In december 2021 heeft de gemeenteraad ingestemd om een pilot burgerberaad te organiseren. Tijdens de raadsvergadering van 20 april 2023 heeft de raad aan het college gevraagd invulling te geven aan het organiseren van burgerberaad over CO₂-reductie in Haarlem.

Het college stelde de raad voor:

- 1 In te stemmen met het uitvoeren van de pilot burgerberaad over de vraag: 'Hoe kan gemeente Haarlem burgers helpen hun CO₂-uitstoot te verminderen?'
- 2 De adviezen van het burgerberaad als zwaarwegend te beschouwen.
- 3 In te stemmen met de **kaders** die aan het burgerberaad worden meegegeven.

Het burgerberaad kreeg een aantal **kaders** mee. Dit moest ervoor zorgen dat de adviezen uitvoerbaar zijn. De maatregelen van het burgerberaad moesten passen binnen door de gemeenteraad vastgesteld beleid, aanbevelingen moesten gaan over beleid en domeinen waar de

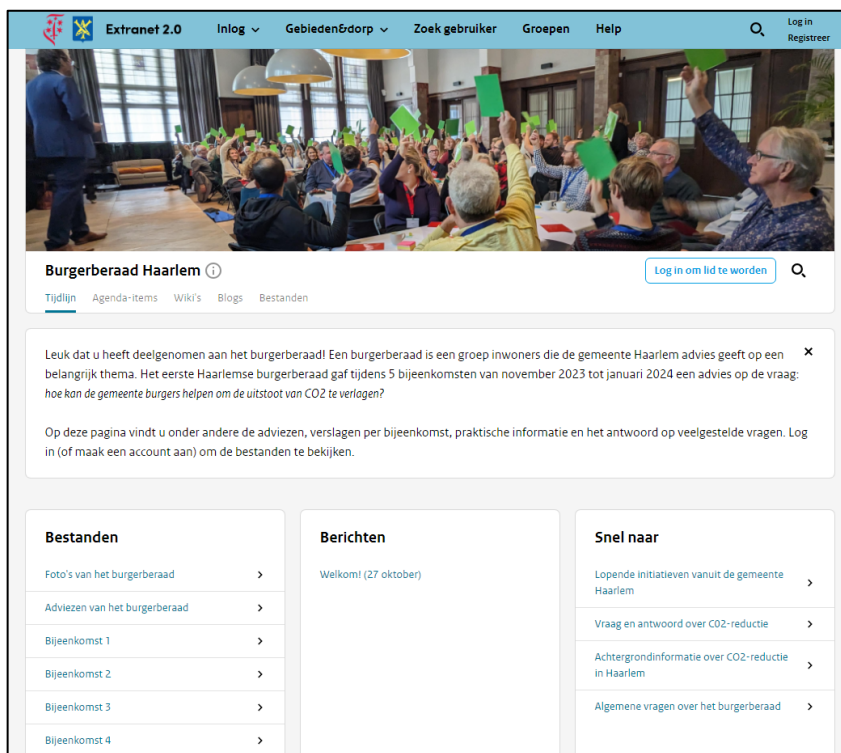
gemeente over gaat, het advies moest passen binnen het budget en de maatregelen moesten door een meerderheid van de deelnemers gesteund worden. Zie ook bijlage H.

4.7 Communicatie

De communicatie tijdens het burgerberaad vond met name plaats via een online deelnemersplatform. Deze webpagina is ingericht als centrale verzamelplaats voor informatie over het burgerberaad en is enkel toegankelijk voor deelnemers zodra zij een account hebben aangemaakt (i.e. afgeschermd omgeving).

Er is een sectie ‘veel gestelde vragen’ en er zijn secties met ‘lopende initiatieven vanuit gemeente Haarlem’, ‘achtergrondinformatie over CO2-reductie in Haarlem’. Op deze website zijn ook gegeven presentaties terug te vinden en de notulen van iedere bijeenkomst. Daarnaast zijn alle adviezen en de ingestemde adviezen op het platform in te zien, vergezeld met een leeswijzer voor de adviezen (wat was de rode draad? Welk gevoel hebben deelnemers bij de adviezen en bij wat hier uiteindelijk mee zal gebeuren?). Ook zijn nieuwsartikelen uit het Haarlems dagblad en NH Nieuws terug te vinden op het platform.

Figuur 4.4 Schermopname deelnemersplatform

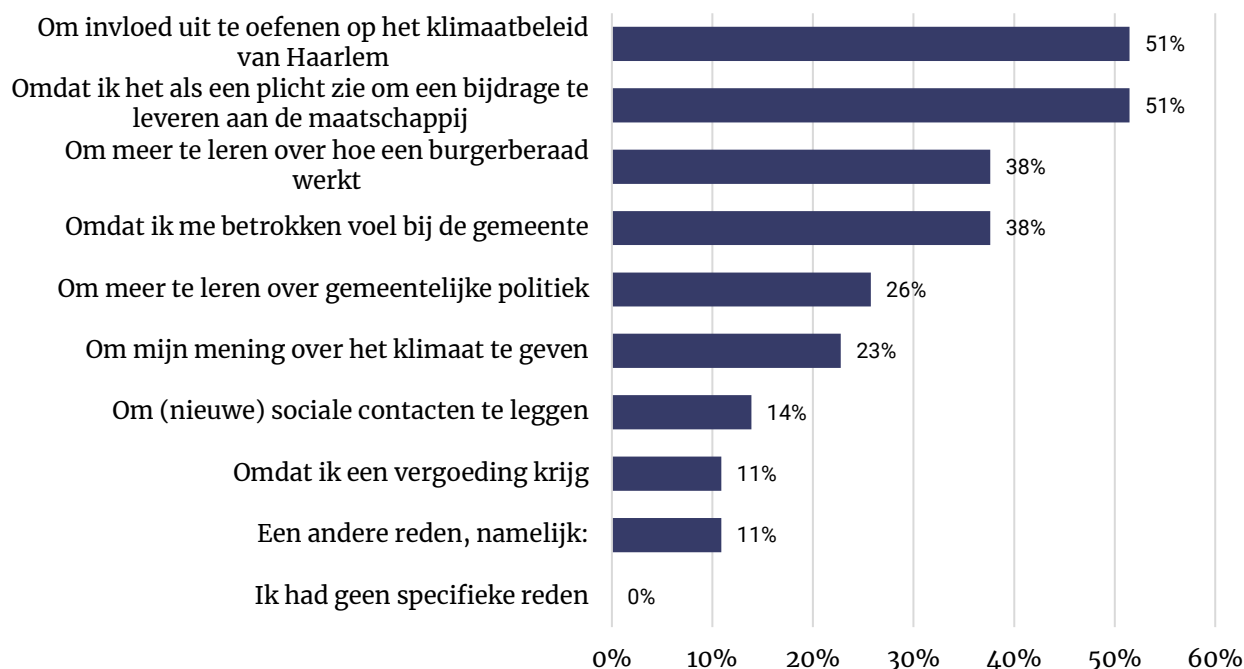
5 Hoe hebben deelnemers het verloop ervaren?

De ervaringen en verwachtingen van deelnemers zijn in kaart gebracht door middel van een enquête voor de aanvang van de eerste bijeenkomst en een na afloop van de laatste bijeenkomst. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op (1) de motieven voor deelname, (2) eventuele eerdere ervaringen van deelnemers met burgerparticipatie, (3) de verwachtingen van deelnemers voorafgaand aan het burgerberaad, (4) de ervaringen van de deelnemers achteraf en (5) de houding van de deelnemers ten opzichte van het beraad, het klimaatbeleid en gemeente Haarlem.

5.1 Motieven voor deelname

De belangrijkste redenen voor deelnemers om zich aan te melden voor het burgerberaad waren het invloed kunnen uitoefenen op klimaatbeleid van Haarlem en de plicht voelen om een bijdrage te leveren aan de maatschappij. Beide redenen werden door helft van deelnemers genoemd. Een kleiner deel (38 procent) gaf aan mee te doen om meer te leren over hoe een burgerberaad werkt en omdat men zich betrokken voelt bij de gemeente. Een vergoeding is voor een op de tien deelnemers een van de belangrijkste redenen om mee te doen.

Figuur 5.1 Wat waren voor jou redenen om je aan te melden voor het burgerberaad? Kies de meest belangrijke reden(en). (n=101)

De gemeente bood een aantal voorzieningen aan om zoveel mogelijk mensen de kans te geven om mee te doen. Een financiële vergoeding is voor iets meer dan de helft van de deelnemers van invloed, en voor bijna een op de vijf deelnemers is dit (helemaal) niet van invloed op hun deelname. Voor een overgrote meerderheid heeft de mogelijkheid tot kinderopvang en een tolk (helemaal) geen invloed op deelname aan het burgerberaad.

Eerdere ervaring met burgerparticipatie

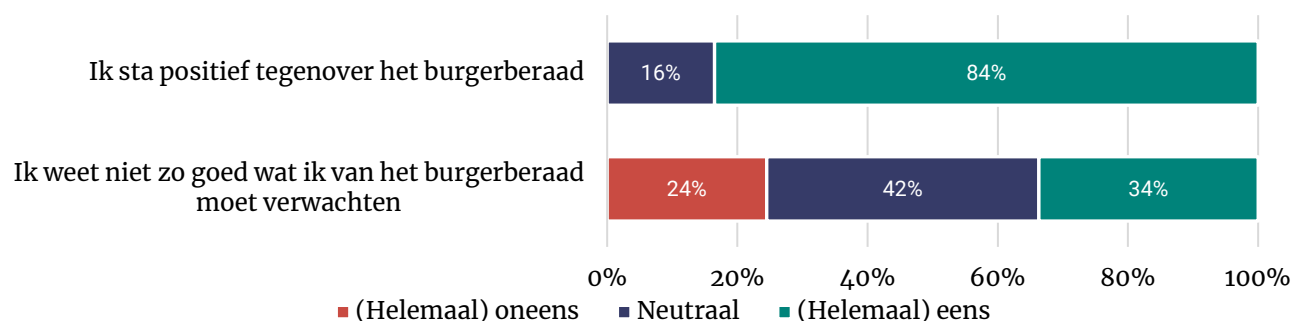
De resultaten laten verder zien dat een ruime meerderheid van de deelnemers die de enquête invulden (79 %) in de afgelopen drie jaar niet eerder heeft meegedacht of meegepraat met gemeente Haarlem, bijvoorbeeld in de vorm van het bijwonen van bijeenkomsten, een ontwerpsessie en/of het invullen van een vragenlijst van de gemeente.

5.2 Verwachtingen van deelnemers vooraf

De vragen over de verwachtingen van deelnemers aan het burgerberaad zijn onder te verdelen in drie dimensies: (1) houding ten aanzien van het burgerberaad, (2) zeggenschap en invloed van inwoners en (3) vertrouwen in het proces.

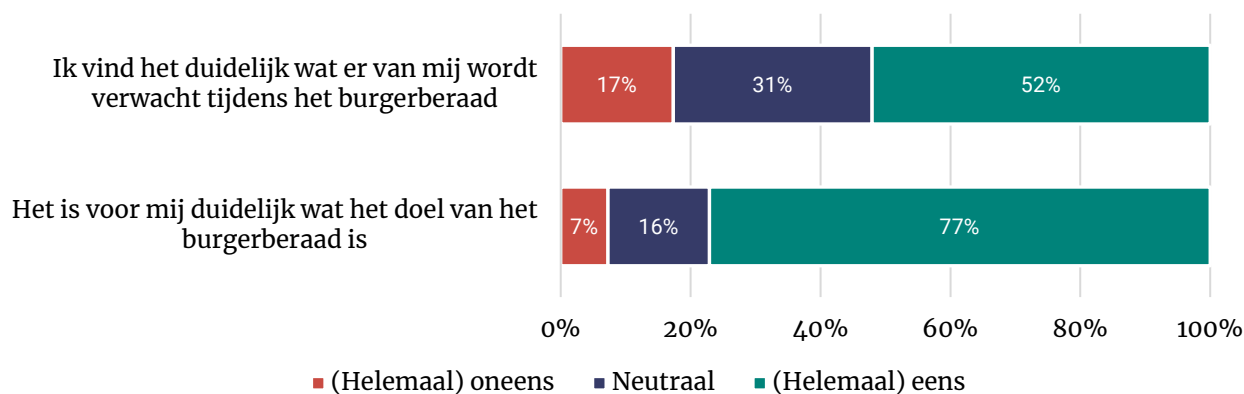
Houding ten aanzien van het burgerberaad: meer dan acht op de tien deelnemers staan positief tegenover het burgerberaad. Niemand is het met deze stelling oneens. Een derde van de deelnemers weet niet zo goed wat ze moeten verwachten van het burgerberaad en een kwart geeft aan wel een idee te hebben wat men moet verwachten van het burgerberaad. De rest van de deelnemers is 'neutraal'.

Figuur 5.2 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n=101)

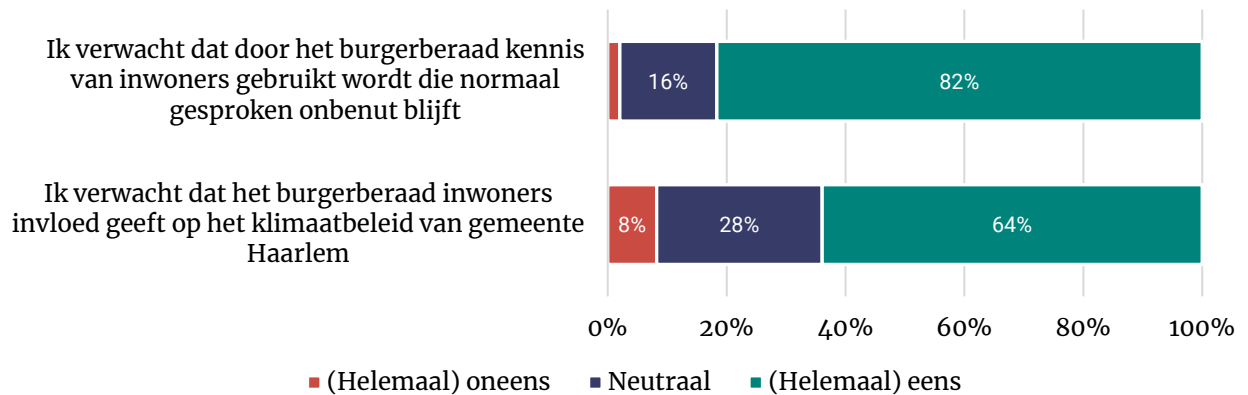
Voorafgaand aan de bijeenkomsten vindt ongeveer de helft (52%) van de deelnemers het duidelijk wat er van hen verwacht wordt tijdens het burgerberaad, tegelijkertijd vindt bijna een vijfde (17%) dit onduidelijk. Voor meer dan driekwart van de deelnemers (77%) is het doel van het burgerberaad duidelijk.

Figuur 5.3 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n= 98, 3 = n.v.t.)

Zeggenschap en invloed van inwoners: een ruime meerderheid (82 %) verwacht dat door het burgerberaad de kennis van inwoners gebruikt wordt die normaal gesproken onbenut blijft. Een kleiner deel, maar nog steeds een meerderheid – namelijk 64 procent van de deelnemers – heeft de verwachting dat het burgerberaad inwoners invloed geeft op het klimaatbeleid van gemeente Haarlem.

Figuur 5.4 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n=101)

Vertrouwen in het proces en vervolgstappen: ongeveer driekwart van de deelnemers heeft voorafgaand aan het burgerberaad vertrouwen in de wijze waarop de gemeente het burgerberaad organiseert. Een vergelijkbaar deel (74 %) verwacht dat de uitkomsten van het burgerberaad bijdragen aan betere besluiten van de gemeente. Het vertrouwen in opvolging van uitkomsten door de gemeente ligt relatief gezien iets lager – 64 procent van de deelnemers heeft er vertrouwen in dat de gemeente iets doet met de uitkomsten van het burgerberaad.

Figuur 5.5 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n=101)

5.3 Ervaringen van deelnemers achteraf

De enquête achteraf werd door 54 deelnemers ingevuld – een stuk minder dan het aantal deelnemers aan de enquête vooraf.

Algemene tevredenheid over het burgerberaad: aan deelnemers is gevraagd om het burgerberaad als geheel een cijfer te geven. Het burgerberaad wordt gemiddeld genomen goed beoordeeld en krijgt van deelnemers gemiddeld een 8,1 als rapportcijfer. Er is een keer een onvoldoende (rapportcijfer 4) en een keer het rapportcijfer 6 gegeven. De rest van de deelnemers beoordeelt het burgerberaad met een rapportcijfer 7 of hoger.

Bijna iedereen geeft aan een volgende keer weer deel te nemen aan een burgerberaad. Na deelname aan het burgerberaad staat een ruime meerderheid zeer positief tegenover burgerberaad. Deelnemers zijn na afloop net zo positief als vooraf.

In de toelichting geven deelnemers aan dat zij het fijn vinden om met elkaar samen te werken en zo in contact te komen met verschillende soorten mensen: *‘Een echte opsteker vind ik het contact met Haarlemmers uit alle wijken en sociale lagen, echt een pré!’* Ook de bevologenheid en betrokkenheid van zowel mede deelnemers als de organisatie worden veel genoemd: *‘Het enthousiasme en de tomeloze inzet van de organisatie heb ik als zeer prettig ervaren. Gemeente Haarlem heeft zich van z'n beste kant laten zien.’*

Twee deelnemers geven als aandachtspunt dat de adviesvraag te veelomvattend was: *‘Ik had het fijner gevonden als de adviesvraag kleiner was, bijvoorbeeld: hoe kan de gemeente helpen met minder consumeren.’*

Organisatie en faciliteiten: deelnemers kijken erg positief terug op de wijze waarop het burgerberaad is georganiseerd. *‘De planning was duidelijk, de samenvattingen overzichtelijk, iedereen werd met respect behandeld. De faciliteiten zijn goed verzorgd.’* Aldus een deelnemer. Als verbeterpunt noemen enkele deelnemers in hun toelichting dat er onvoldoende variatie in de lunch aanwezig was. Hun verzoek is om ook een niet-vegetarische lunch aan te bieden. Daarnaast komt de akoestiek van de locatie aan bod als men het heeft over wat er beter kan: *‘De tafels waaraan gediscussieerd werd stonden dichtbij elkaar en de ruimte was vrij rumoerig.’*

Opbouw van het programma: een aantal deelnemers deelt in hun opmerkingen dat er winst valt te behalen in de opbouw en indeling van de bijeenkomsten. Hun advies is om meer tijd te besteden aan de laatste bijeenkomsten. Ze vonden de laatste twee bijeenkomsten rommelig en hadden meer tijd willen hebben voor het bedenken, het overleggen en het schrijven van de adviezen en de herziening ervan. Een deelnemer licht toe: *‘De eerste twee bijeenkomsten werd er vooral veel informatie verstrekt. Ik vond dat echt zonde van de tijd. Vooral omdat na de derde bijeenkomst pas de adviezen werden besproken. De derde bijeenkomst vond ik rampzalig, we mochten eindelijk wat, er was super weinig tijd om dat te doen. Ik adviseer om meer tijd te reserveren voor het individueel maken van adviezen en meer tijd om samen de adviezen te bespreken. De proefronde stemmen ging in een veel te rap tempo, waardoor ik mijn aanvullingen en opmerkingen niet heb kunnen opschrijven.’*

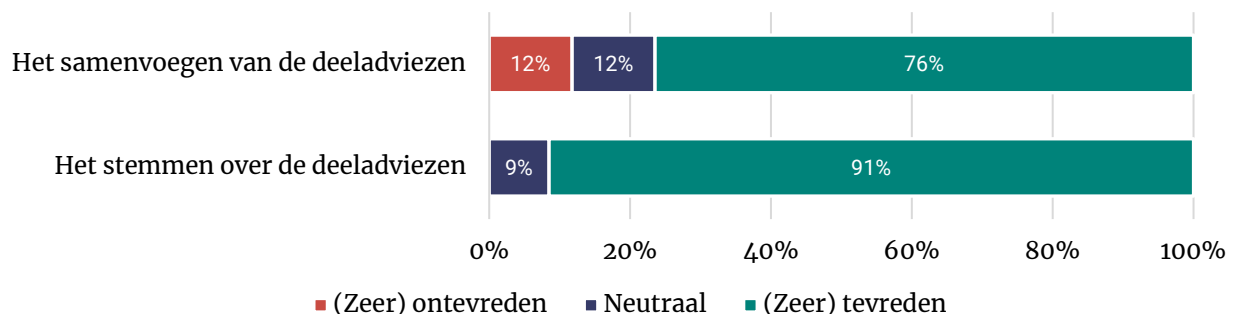
Meer tijd in de laatste fase (aan het einde van de bijeenkomsten) had volgens enkelen ook geleid tot betere adviezen. Een deelnemer stelt: *‘De verschillende ideeën hadden nog beter kunnen worden*

geëvalueerd, tot de achterliggende kern, waardoor er mijns inziens concretere voorstellen uit gedistilleerd hadden kunnen worden.’

Als verbeterpunt hierbij geven twee deelnemers ook aan om niet van groepjes te wisselen in de laatste fase: ‘Ik zou deelnemers een thema laten kiezen bij het moment van opstellen van adviezen. Het groepje bij dit thema blijft vervolgens vanaf het begin tot het eind van het advies bij elkaar en wisselt niet tussen de subgroepjes of andere thema's. Dat scheelt tijd en geeft meer rust.’

Vormen van adviezen en stemmen: deelnemers zijn te spreken over de manier waarop er gestemd kon worden over de deeladviezen. Negen op de tien deelnemers zijn hier (zeer) tevreden over. Het samenvoegen van deeladviezen wordt relatief gezien iets minder goed beoordeeld. Driekwart is hier (zeer) tevreden over en een tiende (12 %) (zeer) ontevreden. Een deelnemer licht toe: ‘Het stemmen over de deeladviezen verliep tamelijk rommelig (waarschijnlijk door de hoeveelheid). Ik denk dat er iets minder tijd besteed had kunnen worden aan het door-discussiëren van de adviezen binnen de clusters en in plaats daarvan er meer ruimte had moeten zijn voor het plenair behandelen en ondersteunen van de deeladviezen.’

Figuur 5.6 In de een-na-laatste sessie op 13 januari werden de deeladviezen samengevoegd. In de laatste sessie is er gestemd op de deeladviezen. In hoeverre ben je tevreden met de manier waarop dit is gebeurd? (n= 52, 2 = n.v.t.)

Tijdsinvestering: met betrekking tot de tijdsinvestering geeft driekwart (76 %) aan dat ze het aantal bijeenkomsten (namelijk 5) precies goed vonden. 17 procent vond het te weinig. Een deelnemer stelt: “Een dag extra zou de druk wat van de ketel nemen in de laatste fase.”

De duur van de bijeenkomsten, van 10.00 tot 16.00 uur, vond een ruime meerderheid (78 %) precies goed, terwijl 20 procent van de deelnemers de dagen (veel) te lang vond. “Informatie kwam minder goed binnen na zo'n lange dag.” Geeft een deelnemer aan. De duur van het hele traject – 5 bijeenkomsten in 3 maanden tijd – wordt door 81 procent als precies goed ervaren, een kleiner deel vindt het te lang (7 %) of te kort (11 %).

Ervaren deelnemers het proces als rechtvaardig?

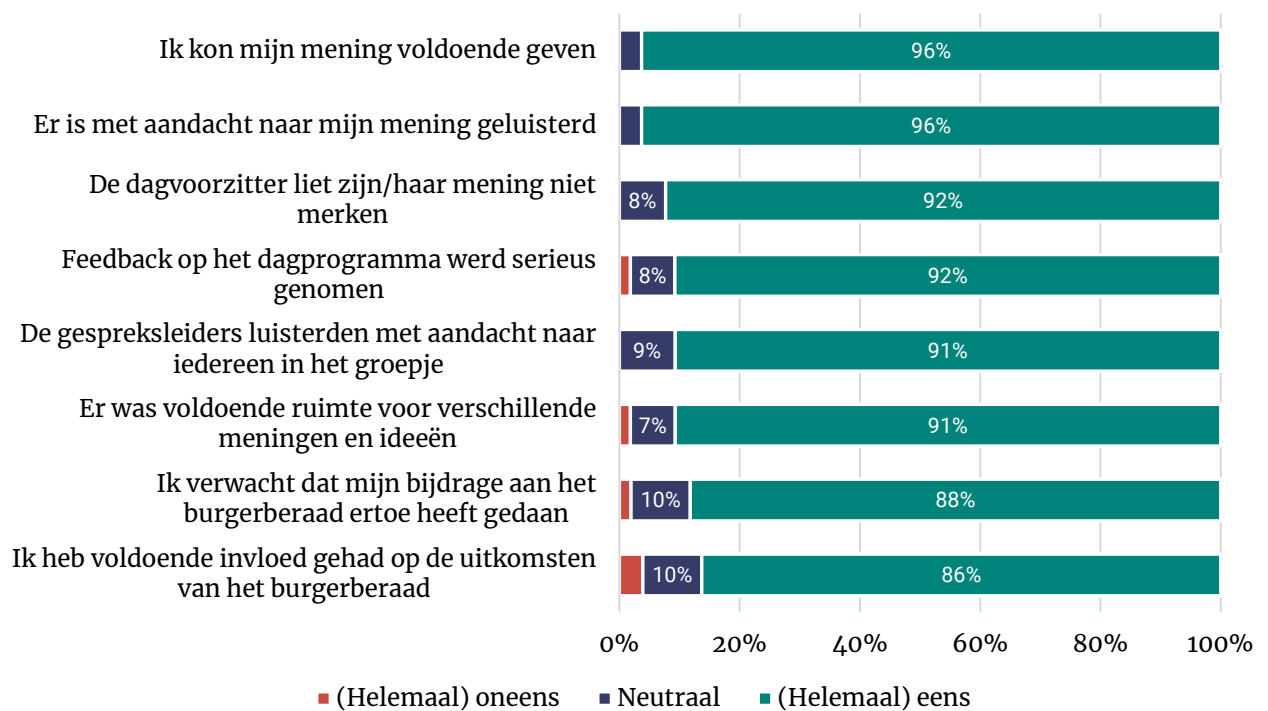
Dat deelnemers het proces als rechtvaardig hebben ervaren, is terug te zien in de diverse onderdelen van procedurele rechtvaardigheid; ‘respect’, ‘voice’ & ‘explanation’.

Respect: deelnemers geven aan zich zeer welkom en gehoord te voelen. Ook spreken ze zeer expliciet hun waardering uit over omgangsvormen van de organisatie; beleefd en prettig. Het contact met andere deelnemers verliep volgens velen ook prettig: ‘Een grote groep mensen, die

elkaar niet kenden is op een positieve en constructieve manier met elkaar in gesprek gegaan over het naar oplossingen zoeken van een prangend probleem. Opvallend was de eensgezindheid van de groep.’ Er was geen enkele deelnemer (van degenen die de vragenlijst achteraf invulde), die het oneens was met deze aspecten.

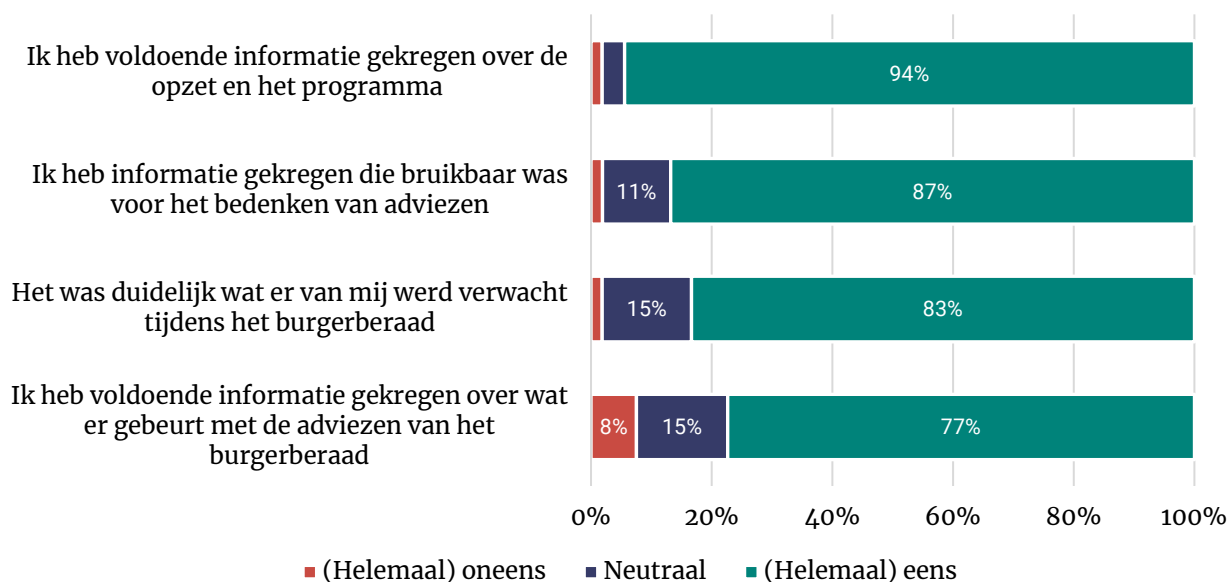
Voice: vrijwel alle deelnemers zijn positief over de ruimte die er geboden werd om hun mening te geven en spreken hun waardering uit over de aandacht waarmee er naar hen werd geluisterd. De dagvoorzitter liet volgens velen (92 %) zijn mening niet merken. Ook was er over het algemeen voldoende ruimte voor verschillende meningen en ideeën. De gesprekleiders luisterden met aandacht naar iedereen in het groepje en de feedback op het dagprogramma werd serieus genomen. Hoewel het overgrote deel aangeeft te verwachten dat hun bijdrage aan het burgerberaad ertoe heeft gedaan, is men hier relatief minder uitgesproken over. Ook zijn deelnemers minder uitgesproken over de mate van invloed die zijzelf hebben gehad op de uitkomsten van het burgerberaad.

Figuur 5.7 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n=54)

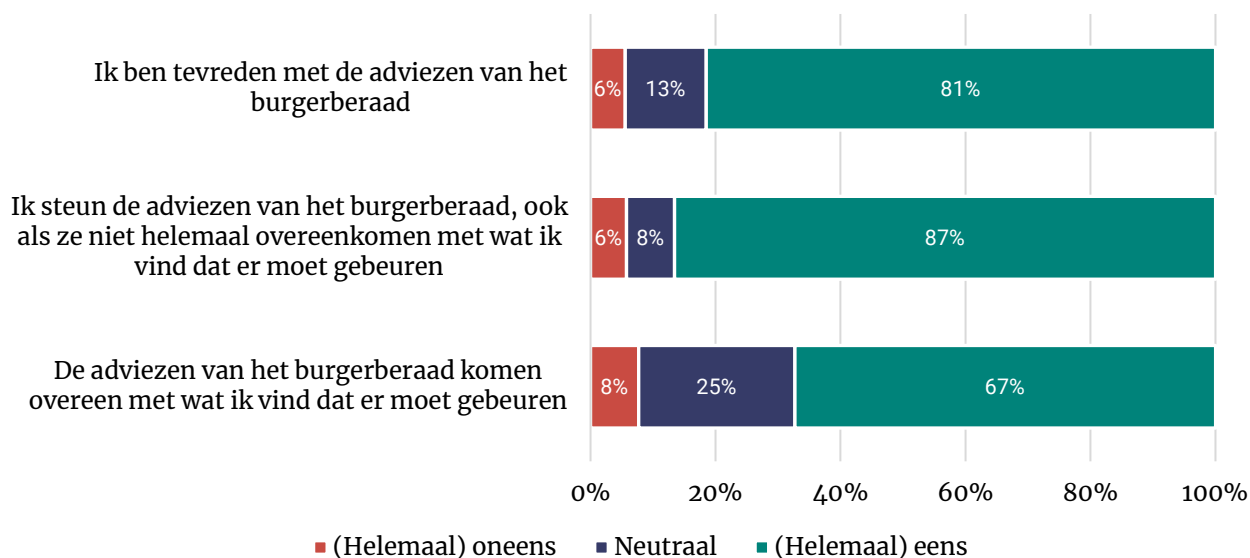
Explanation: Het overgrote deel van de deelnemers geeft aan voldoende informatie te hebben gehad over de opzet en het programma en wat er uiteindelijk gebeurt met de adviezen van het burgerberaad. Tegelijkertijd geeft bijna een tiende aan onvoldoende geïnformeerd te zijn over wat er gebeurt met de adviezen van het burgerberaad. Een grote meerderheid van de deelnemers geeft aan dat het duidelijk was wat er van hen werd verwacht tijdens het burgerberaad (83%). Ook vond 87 procent de informatie die zij kregen voor het bedenken van adviezen bruikbaar. In de toelichting die deelnemers konden geven, benoemen enkelen als verbeterpunt het beschikbaar stellen van informatie en de diversiteit aan informatie: ‘Ik had graag vooraf meer informatie over het onderwerp gekregen’.

Figuur 5.8 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n=54)

Acceptatie van de uitkomst: Acht op de tien deelnemers zijn tevreden met de adviezen van het burgerberaad. Een ruime meerderheid steunt de adviezen, ook als deze niet helemaal overeenkomen met wat zijzelf vinden dat er moet gebeuren. Een relatief kleinere groep – namelijk 67 procent van de deelnemers – geeft aan dat de adviezen overeenkomen met wat zijzelf vinden dat er moet gebeuren. Een kwart antwoordt neutraal op de vraag of de adviezen overeenkomen met wat zij vinden dat er moet gebeuren.

Figuur 5.9 In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (n=54)

5.4 Houding van deelnemers t.o.v. van het beraad, het klimaatbeleid en gemeente Haarlem

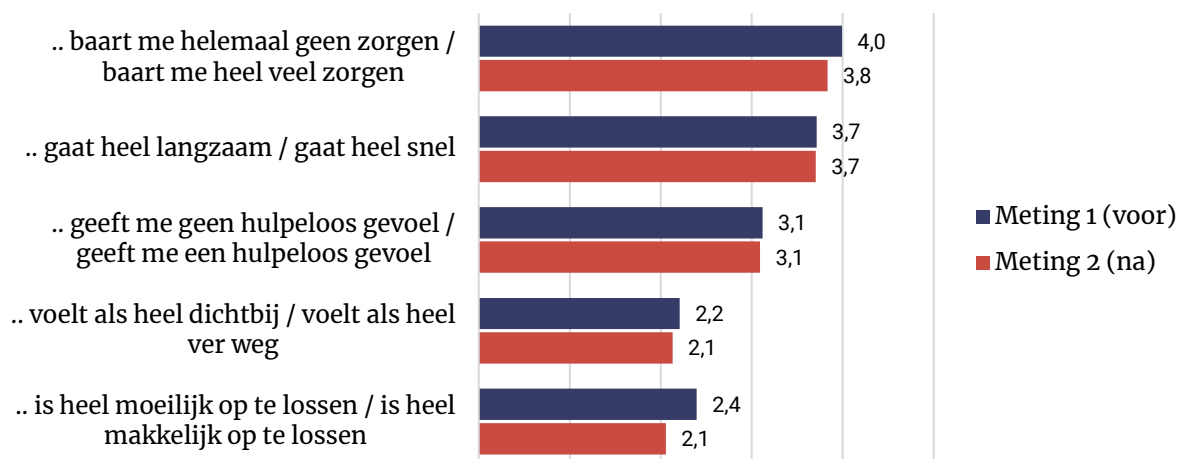
Naast de ervaringen van deelnemers over het verloop van het burgerberaad, is er ook gekeken of na deelname de houding ten opzichte van het beraad, het onderwerp en vraagstuk, het beleid en de aanpak van de gemeente is veranderd*.

Houding ten opzichte van vervolgstappen en opvolging adviezen: de houding van deelnemers ten opzichte van de vervolgstappen en opvolging van adviezen is na het burgerberaad gelijk aan de houding van voor het burgerberaad. In de eerste en de tweede meting verwacht driekwart van de deelnemers dat de uitkomsten van het burgerberaad bijdragen aan betere besluiten van de gemeente. Een meerderheid heeft het vertrouwen dat de gemeente iets doet met de uitkomsten van het burgerberaad. Een vergelijkbaar deel van de deelnemers houdt ook de verwachting dat het burgerberaad inwoners invloed geeft op het klimaatbeleid van gemeente Haarlem.

Houding tegenover klimaatverandering: voorafgaand aan het burgerberaad voelen de meeste deelnemers de urgentie van de klimaatverandering. Bijna iedereen (96 %) geeft aan dat er klimaatverandering is en dat dit deels of volledig komt door toedoen van de mens.

De houding ten opzichte van klimaatverandering lijkt niet te zijn veranderd door het burgerberaad. Na afloop geeft een vergelijkbaar deel aan dat de klimaatverandering hen zorgen baart, snel gaat en als heel dichtbij voelt. Ook het aandeel dat zich zorgen maakt over de klimaatverandering en er een hulpeloos gevoel bij krijgt, blijft tijdens de eerste en laatste meting gelijk. Na deelname aan het burgerberaad blijven deelnemers de klimaatverandering zien als iets dat moeilijk oplosbaar is.

Figuur 5.10 Hieronder staan over klimaatverandering steeds twee uitersten. Welk gevoel heb jij hierbij? De klimaatverandering .. (meting 1 (n=101) vs. meting 2 (n=54) – gemiddelde per item)

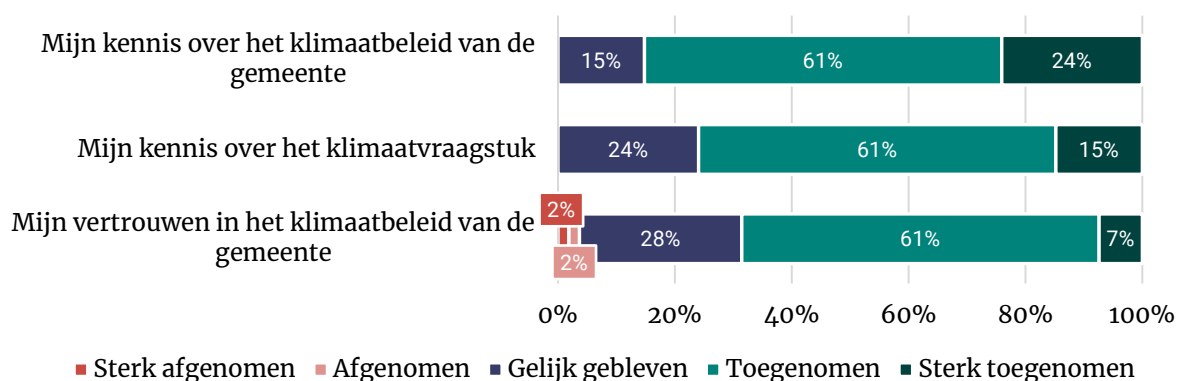

Kennis en houding onderwerp en klimaatvraagstuk: Voorafgaand aan het burgerberaad weet een derde van de deelnemers naar eigen zeggen weinig van verminderen van CO₂-uitstoot. De rest van de deelnemers heeft hier redelijk (58%) tot veel (9%) kennis van. Voordat de bijeenkomsten plaatsvonden, is de interesse onder deelnemers in het klimaatvraagstuk hoog. Een groot deel (80%) is (zeer) geïnteresseerd in het klimaatvraagstuk.

Interesse in verminderen van de CO₂-uitstoot in het algemeen (74 %) en in Haarlem (72 %) liggen iets lager. Bijna een tiende van de deelnemers is (helemaal) niet geïnteresseerd in het verminderen van de CO₂-uitstoot in Haarlem.

Na afloop van het burgerberaad geven deelnemers aan dat hun kennisniveau over het klimaatbeleid en het klimaatvraagstuk (sterk) is toegenomen. Een deelnemer deelt: 'Wat blijkt er al veel te kunnen in Haarlem op dit gebied, helaas is het nog zo weinig bekend bij velen. Hoe krijg je dit bij eenieder "tussen de oren"?' Het vertrouwen in het klimaatbeleid van de gemeente is voor de meesten ook toegenomen.

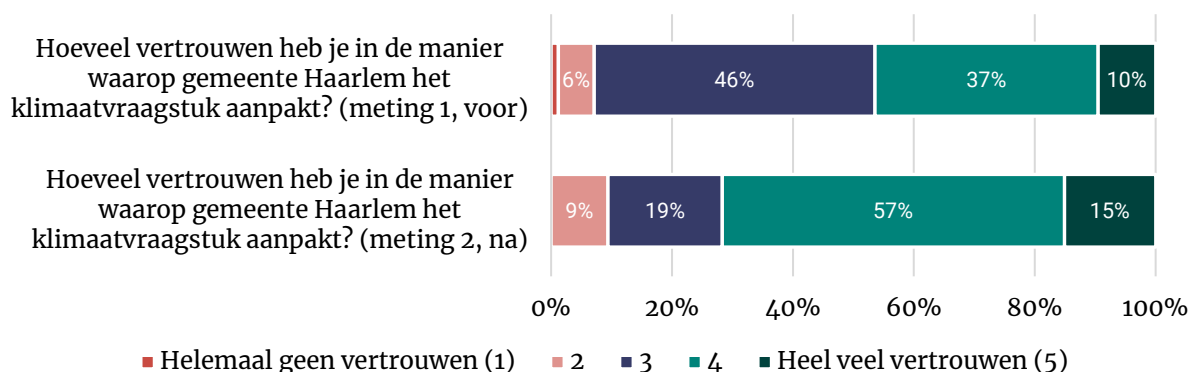
Figuur 5.11 In hoeverre zijn de volgende aspecten toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen door het burgerberaad? (n=54)

Vertrouwen in de klimaataanpak van de gemeente

Het vertrouwen van deelnemers in de manier waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt lijkt door deelname aan het burgerberaad iets veranderd. Achteraf is er een duidelijker beeld ontstaan; de groep 'neutrale' deelnemers is kleiner. Daarnaast lijken meer deelnemers na afloop van het beraad vertrouwen te hebben in de manier waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt dan vooraf.

Figuur 5.12 Hoeveel vertrouwen heb je in de manier waarop gemeente Haarlem het klimaatvraagstuk aanpakt? meting 1 (n=84, 17 = n.v.t.) vs. meting 2 (n= 53, 1 = n.v.t.)

6 Hoe verliep het burgerberaad?

In dit onderdeel staan de observaties van de onderzoekers tijdens het burgerberaad centraal. Eerst worden een aantal praktische aspecten beschreven. Daarna volgt een beschrijving van het verloop aan de hand van de elementen van procedurele rechtvaardigheid (explanation, respect, voice en suspending).

6.1 Praktische aspecten

Tolk

Er maakten in totaal 3 deelnemers gebruik van een tolk die vertaalde naar het Engels. Tijdens de eerste bijeenkomst was een tolk voor drie personen beschikbaar. Dit bleek onvoldoende: de tolk kon zich lastig verstaanbaar maken voor deze drie personen zonder de andere deelnemers af te leiden en de tolk moest 6 uur lang vertalen. Tijdens de tweede en daaropvolgende bijeenkomsten waren er daarom twee tolken aanwezig (zij wisselden elkaar af) en was er een fluisterheadset beschikbaar waardoor de tolken meer achterin de zaal konden gaan staan.

Akoestiek

De akoestiek in de zaal was suboptimaal. Dit kwam tijdens de eerste bijeenkomst aan het licht, waar het niet goed mogelijk was elkaar te verstaan tijdens de tafelsessies. Deelnemers buigen naar elkaar toe om elkaar proberen te verstaan. Een aantal deelnemers haakt na een poos af tijdens de tafelsessies, omdat het voor hen onmogelijk is om het gesprek te volgen. Deelnemers kaarten dit probleem aan bij tafelleiders en de organisatie. De externe partij zoekt naar een oplossing en stelt voor om bij de volgende tafelsessies meer gebruik te maken van andere ruimtes die aanwezig zijn op de locatie; bijvoorbeeld op de begane grond en in andere zalen aan de rand van de 'grote zaal'. Dit verhelpt het probleem van de akoestiek deels waardoor deelnemers elkaar beter kunnen verstaan, iets wat de deelname en onderlinge sfeer positief beïnvloedt.

Handgebaren

Het externe bureau maakt gebruik van handgebaren om de communicatie tijdens de plenaire sessies te ondersteunen. Het handgebaar om de zaal stil te krijgen werkt goed (de 'stille giraffe'). Er wordt in het begin ook gebruik gemaakt van getallen maken met je vingers om de beurt te krijgen (als je de tweede bent die een hand opsteekt steek je twee vingers in de lucht) en van het stil applaudisseren voor deelnemers door met de handen te zwaaien. Deze handgebaren werden alleen gebruikt als er door de moderatoren expliciet om werd gevraagd. Er werden wellicht te veel handgebaren geïntroduceerd die deelnemers niet allemaal konden onthouden en niet allemaal even nuttig bleken te zijn, zoals het handgebaar T voor technisch punt.

6.2 Explanation

Ruim de tijd voor uitleg van het programma

Tijdens alle bijeenkomsten heeft de dagvoorzitter vanuit het externe bureau ruim de tijd uitgetrokken om de verschillende programmaonderdelen toe te lichten. Er was een visualisatie gemaakt van de verschillende onderdelen die dag (Figuur 6.1) en het proces van het burgerberaad als geheel. Het politieke besluitvormingsproces (na afloop van het beraad) was niet gevisualiseerd opgenomen.

Het dagprogramma werd meerdere keren tijdens een bijeenkomst op een PowerPoint slide getoond. Op dag 5 lag het stappenplan met de bedoeling van de dag uitgeprint op iedere tafel.

Figuur 6.1 - Programma van bijeenkomst 1

Daarnaast meldt de dagvoorzitter bij de start van de bijeenkomsten - waarbij dit van toepassing was - dat journalisten en onderzoekers aanwezig zijn en wat hun taak is tijdens deze bijeenkomst. Bij de vijfde bijeenkomst wordt meermaals benoemd dat de wethouder later die dag aanwezig zal zijn.

De dagvoorzitter legt tevens de gedragsregels voor het burgerberaad uit tijdens de eerste bijeenkomst: “Luister naar elkaar en onderbreek de ander niet. Probeer anderen te begrijpen, stel verduidelijkende vragen. Spreek vanuit jezelf. Respecteer elkaars mening.”

Acceptatie van gemaakte afspraken

Tijdens de eerste bijeenkomst is middels een *unanieme stemronde* met deelnemers afgesproken dat zij zelf niets over het burgerberaad zullen delen op sociale media tot de laatste bijeenkomst van het burgerberaad geweest is. Daarnaast is de aanwezigheid van de pers tijdens de start of aan het begin van iedere bijeenkomst aangekondigd. Gepubliceerde artikelen in dagbladen en regionale kranten zijn op het deelnemersplatform gedeeld, zodat deze toegankelijk zijn voor alle deelnemers aan het beraad.

Tijdens bijeenkomst 5 stemden deelnemers over alle voorstellen die ingediend waren. De dagvoorzitter herhaalde voor de deelnemers dat in de eerste bijeenkomst is afgesproken dat een advies is ingestemd bij een twee derde meerderheid (67%). Hierover ontstond geen discussie in de zaal. Ook later - toen een advies werd afgewezen met 65 procent van de stemmen - ontstond geen discussie. Bij de derde dag stelde een deelnemer de vraag: “Is het mogelijk om iemand te machtigen om voor jou te stemmen als je er niet bij kunt zijn bij de vijfde bijeenkomst?” De dagvoorzitter geeft aan dat dit niet kan. Als je er niet bent kun je ook niet stemmen. Ook dit gegeven werd door de deelnemers geaccepteerd.

Onduidelijkheid over procedure bij het stemmen

Tijdens bijeenkomst 5 heerst onduidelijkheid over wat er gebeurt met de voorstellen die niet ingestemd worden.

Een indiener van een afgewezen plan vroeg aan de dagvoorzitter of alle plannen worden aangeboden aan de gemeenteraad, waarop de dagvoorzitter instemmend antwoordde en de vraagsteller gerustgesteld was. Uiteindelijk werden de plannen die ingestemd waren in een map gedaan en de plannen die het niet gehaald hadden, niet.

Het uiteindelijk stemmen op de adviezen moest ook relatief snel gebeuren. Hierdoor hadden deelnemers nauwelijks tijd om op de adviesbriefjes voor hen te noteren waarom zij een advies bezwaarlijk vonden of wat zij nog nodig hadden om met een advies te kunnen instemmen. Dit zorgde voor frustratie onder deelnemers. De observatoren merkten dit op doordat deelnemers na een aantal adviezen stopten met het invullen van de adviesbriefjes. Of doordat deelnemers hoorbaar zuchtten terwijl een aantal adviezen al voorbij waren gekomen in de stemronde, maar deelnemers deze gemist hadden terwijl zij op de adviesbriefjes aan het schrijven waren.

Onduidelijkheid over de bedoeling van specifieke programmaonderdelen

Een aantal programmaonderdelen lijkt (te) ingewikkeld voor deelnemers om te begrijpen, omdat ze uit meerdere processtappen bestaan. Zo begrepen niet alle deelnemers wat de bedoeling was van de ‘roddel-ronde’ tijdens bijeenkomst 4.³ Dit leidde ertoe dat een aantal deelnemers zich bezighield met het aanscherpen van advies en dit direct communiceerde met de gespreksleider, terwijl anderen verbaasd om zich stonden heen te kijken of zeiden “Ik snap niet wat hier de bedoeling is.” Weer anderen zijn met elkaar in gesprek over de adviezen en sloten zich af van het gesprek met de tafelleider.

Onduidelijkheid over het mandaat

Deelnemers voelden zich bij de eerste bijeenkomst enigszins onzeker met betrekking tot het mandaat. Dat bleek uit vragen die aan de dagvoorzitter werden gesteld, bijvoorbeeld “Wat doet de gemeenteraad uiteindelijk met onze adviezen? Worden deze overgenomen? Of toch niet?” Een aanwezig raadslid probeerde deze onzekerheid weg te nemen door uit te leggen dat het burgerberaad een pilot is om zo te kijken of dit in de participatieverordening van Haarlem opgenomen kan worden. Hij benadrukt:

We zijn heel benieuwd naar de uitkomsten, adviezen, aanbevelingen waar jullie binnen het burgerberaad mee komen. Deze zullen we in de commissie en in de gemeenteraad bespreken en al dan niet aannemen. De meerderheid van de gemeenteraad heeft gezegd ‘we committeren ons aan de uitkomst van dit burgerberaad’. We erkennen dat jullie veel tijd investeren en dat de uiteindelijke uitkomsten een breed gedragen sentiment zijn.

Deelnemers benoemden na afloop van de laatste bijeenkomst dat het een gemiste kans zou zijn ‘als er nu niks met de plannen gebeurt’. Dit lijkt ook de grootste zorg van de deelnemers.

³ Het doel van de roddel-ronde: adviezen kritisch bekijken en verbeteren. De 8 adviezen waar het meeste twijfel over was vallen hieronder. Per advies zijn er 2-4 schrijvers en maximaal 8 mensen die gaan ‘roddelen’.

Behoeftte aan overzicht

Een beleidsadviseur van gemeente Haarlem heeft tijdens de eerste bijeenkomst een presentatie heeft gehouden waaraan hij deelnemers vertelt wat de huidige doelstellingen van gemeente Haarlem zijn ten opzichte van CO₂-reductie en wat gemeente Haarlem concreet doet op het vlak van CO₂-reductie (bijv. op het gebied van wonen, verkeer, elektriciteit en consumenten). Dit was onderdeel van het mandaat dat aan het beraad is meegegeven (zie bijlage H, punt 1).

Tijdens het formuleren van adviezen voor gemeente Haarlem (bijeenkomst 4 en 5), kaartten deelnemers meermaals aan dat zij behoefte hebben aan dit overzicht van maatregelen die gemeente Haarlem momenteel treft als het gaat om de aanpak van CO₂-reductie, of een (geprint) overzicht van alle reeds opgestelde adviezen door deelnemers.

6.3 Voice

Ruimte voor eigen inbreng deelnemers

Tijdens de vierde bijeenkomst meldt een deelnemer zich bij de tafelleider bij de groep 'consumenten'. Zij heeft thuis, na de vorige bijeenkomst, zelf een aantal aanvullende adviezen geformuleerd. De tafelleider kijkt samen met haar naar de A4'tjes die ze heeft afgedrukt. De tafelleider geeft aan het einde van deze bijeenkomst tijdens de evaluatie van de dag aan dat ze zich hierdoor niet meer met de andere deelnemers bezig kan houden, dat ze dit niet had verwacht en het verstoort de opzet van dit onderdeel van het burgerberaad. Op het moment dat de deelnemer zich bij de tafelleider meldt, gaat de tafelleider met deelnemer in gesprek om samen te kijken binnen welk cluster (o.a. verkeer, consumenten, groen, communicatie, educatie en wonen) haar adviezen passen. De tafelleider luistert actief naar de deelnemer. Deelnemer zegt: "Dankjewel voor het meedenken" en loopt uiteindelijk door naar andere clusters om adviezen daar af te geven.

Daarnaast sprak een klein aantal deelnemers de wens uit om de adviezen thuis verder aan te scherpen ('de schrijfgroep'). Deze deelnemers geven aan het 'overkoepelende' verhaal van alle adviezen momenteel te missen. Ze benoemden dat zij behoefte hadden aan aanscherping van de adviezen en willen hier graag zelf kartrekker in zijn. De dagvoorzitter vraagt vervolgens plenair aan deelnemers: "Zijn jullie akkoord met de schrijfgroep en hun plan van aanpak?" Hierover wordt gestemd en de mensen die het oneens zijn met dit idee krijgen de mogelijkheid om hun zorgen te uiten of vragen te stellen. Vervolgens wordt opnieuw gestemd. Na een unaniem stembesluit is besloten dat 'de schrijfgroep' en leeswijzer gaat schrijven en suggesties zal doen om de adviezen aan te scherpen, maar dat zij de adviezen zelf niet zullen herschrijven.

Op het eigen initiatief van deelnemers zijn uiteindelijk twee groepen opgericht: (1) de 'schrijfgroep' die een leeswijzer heeft toegevoegd aan de geformuleerde adviezen en (2) de 'taskforce vinger aan de pols'. Deze laatste groep gaat het komende jaar monitoren wat gemeente Haarlem gaat doen met de adviezen van deelnemers aan het beraad. Ook bij de 'taskforce vinger aan de pols' werd gestemd door alle deelnemers: vind iedereen dit een goed idee? Pas na (unanieme) instemming mochten de nieuw gevormde groepen aan de slag.

Deelnemers bieden andere deelnemers kans op inbreng

Op dag drie ontstaat in iedere groep vaak van nature een notulist omdat er zaken ingevuld moeten worden op een formulier in een vast format.

Deze personen checken regelmatig: “Heb ik dat zo goed begrepen?”, “Kan ik dat zo opschrijven?” Op de vijfde dag wordt deze rol nadrukkelijk vervuld door de tafelleiders en niet meer door de deelnemers. De tafelleiders houden deze dag allemaal de laptop bij zichzelf om zo de definitieve formulering van het plan in te vullen.

Eigenaarschap tijdens stemmen adviezen

Op dag vijf mogen mensen voor de laatste keer schrappen en wijzigen in de voorstellen (in het ochtenddeel). Mensen maken zich hierdoor zorgen dat er iets wijzigt in ‘hun’ plan wat ze niet willen. Mensen voelen een sterk eigenaarschap van sommige plannen. Ook heerste een sterk eigenaarschap onder deelnemers met betrekking tot het stemmen op adviezen. Bij ieder plan dat wordt aangenomen wordt er geapplaudisseerd, bij het verwerpen van een plan zijn teleurgestelde geluiden te horen in de zaal.

Inbreng deelnemers tijdens stemmen adviezen

Daarnaast bestaat een aantal plannen uit meerdere sub-plannen, waardoor er tijdens de stemming (bijeenkomst 5) wordt opgemerkt dat het moeilijk is om geheel vóór of tegen deze adviezen te zijn. Deelnemers wilden verder dat de uitslag per plan, als dat bestond uit meerdere sub-plannen, pas getoond zou worden op het scherm als iedereen zijn stem had uitgebracht, omdat men anders een stem strategisch zou kunnen aanpassen, zo was het gevoel.

Groepen te groot

Er zijn ook aspecten op het vlak van inhoudelijke inbreng van deelnemers die minder goed verliepen. Bijvoorbeeld bij een kringgesprek tijdens de derde dag. De groep deelnemers in de kring is dusdanig groot dat er mensen tweede rang moeten zitten. Mogelijk verhindert dit hen ervan om hun mening te durven geven. Eenzelfde soort verschijnsel ontstaat tijdens de vierde bijeenkomst gedurende de ‘roddel-ronde’. Sommige deelnemers geven aan dat tafelleiders slecht zicht hadden op de groepsdynamiek en dat de communicatie beter had gekund. Zo zegt een deelnemer het volgende: “Bij die groep was de communicatie niet goed geregeld. Er waren 10 mensen en wie het hardst roept die wordt alleen gehoord.”

6.4 Respect

Ruimte voor vragen

Tijdens het plenaire programma krijgt iedereen de kans om zijn of haar mening te uiten en om eventuele vragen te stellen. Wanneer er geen ruimte is om een vraag direct te stellen, vertelt de dagvoorzitter dat hier na afloop of na de bijeenkomst nog ruimte voor is.

Als er nog andere vragen zijn, zet deze op de mail, dan kunnen we buiten deze bijeenkomst om de vragen ook nog beantwoorden. (dagvoorzitter, bijeenkomst 1)

Respectvolle omgang tussen deelnemers en moderatoren

Deelnemers onderbreken de dagvoorzitter niet en steken hun hand op wanneer zij tijdens het plenaire gedeelte iets willen vragen. Men luistert naar de dagvoorzitter wanneer hij spreekt. Bij de derde bijeenkomst zijn ambtenaren aanwezig om vragen aan te stellen. Van deze mogelijkheid wordt veel gebruik gemaakt.

Deelnemers onderling behandelen elkaar ook met respect; de sfeer onder deelnemers kwam over als luchtig en joviaal. Men luistert naar elkaar, praat niet door elkaar heen en vraagt zo nu en dan expliciet naar de mening van anderen aan tafel of stelt een vraag aan een andere deelnemer. De deelnemers benadrukken een aantal keren tijdens het burgerberaad dat zij het naar hun zin hebben. Deelnemers maken grapjes onderling, lachen met elkaar, maar gaan ook serieus in gesprek over de onderwerpen waarmee zij aan de slag moeten. De meeste deelnemers ogen gemotiveerd en zijn tijdens het groepsprogramma actief bezig met de opdracht die de dagvoorzitter hen heeft gegeven.

Daarnaast bevond respect zich ook op het vlak van de empathie van tafelleiders en gastsprekers. Een voorbeeld: een gastspreker wordt geconfronteerd met een deelnemster die emotioneel werd na het vertellen van haar verhaal. De gastspreker gaat hier begripvol mee om waarna de deelnemster instemmend knikt bij zijn reactie. Ook praten ze na met zijn tweeën.

Procedureel respect

Er is ook sprake van respect naar deelnemers door hoe de procedure is ingericht. Voorbeelden hiervan zijn de gastspreker in de derde bijeenkomst (een klimaatpsycholoog) die is gevraagd naar aanleiding van de wens van deelnemers om meer kennis te krijgen over gedragsverandering. Dit werd door de deelnemers gewaardeerd.

Gedragspsycholoog – Nadat een begin is gemaakt aan schrijven van adviezen aan de gemeente, is er een kort college van gedragspsycholoog Niels de Boer. Hij vertelt hoe je door middel van communicatie gedragsverandering in gang kan zetten. Het gaat om het stimuleren van duurzaam gedrag én het ontmoedigen van niet duurzaam gedrag. De psycholoog geeft tips om de adviezen aan de gemeente te richten op de motieven achter het (niet) duurzame gedrag.

Ook tijdens de aanloop naar de stemming door middel van Mentimeter was er sprake van 'respect'. Bij deze methode van stemmen is het nodig dat een deelnemer een mobiel device bij zich heeft (zoals een smartphone) en hier vaardig mee is. Er was ruim de tijd ingepland om geduldig hulp te bieden aan minder digitaal vaardige deelnemers en er waren toestellen beschikbaar voor hen die er niet eentje bij zich hadden. Hierdoor was het voor ieder individu mogelijk om deel te nemen aan de stemming.

6.5 Suspending

Suspending houdt in dat tafelleiders open vragen stellen, deelnemers 'waarom-vragen' aan elkaar stellen, tafelleiders doorvragen op hetgeen deelnemers zeggen, tafelleiders ruimte geven aan moeilijke onderwerpen en/of spanning tussen deelnemers en dat zij vragen stellen zonder acht te slaan op rollen of posities (Postma et al., 2022).

Bij dit burgerberaad valt het de observatoren op dat tafelleiders de deelnemers aankijken, met heen mee knikken terwijl zij praten, een open houding aannemen (bijv. armen open in plaats van over elkaar geslagen, lichaam naar de deelnemers toegedraaid). Daarnaast valt op dat tafelleiders op verschillende wijze modereren. De een houdt strakker de regie en checkt sneller bij wat stillere deelnemers aan tafel of zij nog iets willen bijdragen, de ander laat de teugels wat meer vieren en gaat uit van de veronderstelling dat het op die manier "meestal vanzelf ook goedkomt".

Sub-gesprekken

Het valt daarnaast op dat er vaak sub-gesprekken ontstaan. Er is dan een gespreksleider nodig om het gesprek in de groep weer samen te brengen. Zonder gespreksleider kan een groepje te lang blijven hangen op een bepaald onderdeel waardoor men niet aan alle onderdelen toekomt en/of er geen knopen worden doorgehakt. Ook lijkt het erop dat er in groepjes zonder een moderator de spreektijd minder goed verdeeld wordt tussen de deelnemers en een of twee personen dominant worden in het gesprek.

Dubbele rol tafelleider

Er zijn ook momenten waarop een aantal tafelleiders de deelnemers minder actief kan betrekken bij de opdracht. Bijvoorbeeld wanneer men de opdracht krijgt om de adviezen van het burgerberaad aan te scherpen (bijeenkomst 4). Sommige tafelleiders zijn op dit moment actief bezig met het invoeren van aangescherpte adviezen op hun laptop en vergeten of hebben de tijd niet om de wat stillere deelnemers te betrekken. Zij moesten op dat moment meerdere taken vervullen, waardoor zij zich niet volledig konden richten op het modereren. Dit leidde ertoe dat deze deelnemers zich verplaatsten naar een andere groep waarin een ander onderwerp centraal stond en waarbij een andere gespreksleider aanwezig is.

7 Hoe zag de deelnemersgroep eruit?

Op de eerste dag van het burgerberaad waren daar 94 deelnemers van aanwezig. Op de vijfde en laatste dag van het burgerberaad waren 78 deelnemers aanwezig.

7.1 Demografische kenmerken deelnemers (bijeenkomsten)

Tijdens de verschillende bijeenkomsten bleef de verdeling over alle kenmerken dichtbij de oorspronkelijke verdeling van de inwoners uit de stad. Op de laatste dag waren er relatief meer deelnemers uit Noord en deelnemers met een havo, vwo of mbo -opleiding aanwezig (respectievelijk 8% en 7% verschil met het aandeel in Haarlem). In vergelijking met het oorspronkelijke aandeel zijn er in de laatste bijeenkomst iets meer 65-plussers en minder deelnemers uit Schalkwijk aanwezig (respectievelijk +5% en -5%).

Tabel 7.1 - Verdeling samenstelling groep burgerberaad vergeleken met Haarlemse bevolking

	Bevolking 16+ Haarlem (%)	% ingelote deelnemers	% deelnemers bijeenkomst 1	% deelnemers bijeenkomst 5
Leeftijd				
16 t/m 24 jaar	10%	11%	11%	13%
25 t/m 34 jaar	16%	14%	15%	12%
35 t/m 49 jaar	26%	25%	22%	22%
50 t/m 64 jaar	25%	26%	28%	26%
65 jaar of ouder	23%	24%	24%	28%
Stadsdelen				
Centrum	9%	8%	6%	5%
Zuid-West	21%	21%	20%	22%
Oost	14%	15%	15%	14%
Noord	34%	36%	39%	42%
Schalkwijk	22%	20%	19%	17%
Geslacht				
Man	49%	46%	44%	49%
Vrouw	51%	53%	56%	51%
Anders	1%	1%	0%	0%
Opleiding				
Geen diploma, basisonderwijs, praktijk, vmbo	22%	18%	16%	18%
Havo, vwo, mbo	34%	37%	36%	41%
Hbo, wo	44%	46%	48%	41%
Houding t.o.v. duurzaamheid:				
Zo min mogelijk (proberen te) consumeren*				
Doe ik al + wil ik wel	86%	87%	93%	90%
Wil ik niet + niet mogelijk in mijn situatie + weet niet	14%	13%	7%	10%

*Op basis van de resultaten uit de Inwonerspeiling Haarlem 2022. In de enquête van dit onderzoek kunnen deelnemers middels een lijst van initiatieven – bijvoorbeeld “zo min mogelijk (proberen te) consumeren” – aangeven op welke manier zij rekening (willen) houden met duurzaamheid.

7.2 Demografische kenmerken deelnemers (vragenlijst)

Deelnemers met verschillende leeftijden en opleidingsniveaus namen deel aan de vragenlijsten. Bij de tweede vragenlijst (achteraf) valt op dat de vragenlijst achteraf relatief vaak is ingevuld door deelnemers van 65 jaar en ouder en door hoogopgeleiden. Deze percentages liggen hoger dan het werkelijke aandeel in Haarlem.

Tabel 7.2 - Demografische kenmerken deelnemers burgerberaad (vragenlijsten)

	Vooraf		Achteraf		
	Aantal deelnemers	Aandeel deelnemers (%)	Aantal deelnemers	Aandeel deelnemers (%)	Aandeel in bevolking Haarlem 16+ (%)
Leeftijd					
16 t/m 24 jaar	13	13%	4	7%	10%
25 t/m 34 jaar	12	12%	6	11%	16%
35 t/m 49 jaar	24	24%	11	20%	26%
50 t/m 64 jaar	28	28%	14	26%	25%
65 jaar of ouder	23	23%	19	35%	23%
Opleiding*					
Geen diploma, basisonderwijs, praktijk, vmbo	15	15%	5	9%	22%
Havo, vwo, mbo	34	34%	20	37%	34%
Hbo, wo	51	51%	29	54%	44%

Bijlagen

A Vragenlijst vooraf

1) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik vind het duidelijk wat er van mij wordt verwacht tijdens het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het is voor mij duidelijk wat het doel van het burgerberaad is	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2) Wat verwacht je van het burgerberaad?

Open vraag + Weet niet/geen mening

3) Wat waren voor jou redenen om je aan te melden voor het burgerberaad? Kies de meest belangrijke reden(en).

Je kunt maximaal 3 antwoorden kiezen

- Om invloed uit te oefenen op het klimaatbeleid van Haarlem
- Om mijn mening over het klimaat te geven
- Omdat ik een vergoeding krijg
- Omdat ik me betrokken voel bij de gemeente
- Om (nieuwe) sociale contacten te leggen
- Om meer te leren over gemeentelijke politiek
- Om meer te leren over hoe een burgerberaad werkt
- Omdat ik het als een plicht zie om een bijdrage te leveren aan de maatschappij
- Een andere reden, namelijk:
- Ik had geen specifieke reden

4) Om zoveel mogelijk mensen de kans te geven om mee te doen, biedt de gemeente enkele voorzieningen. In hoeverre hebben de volgende zaken invloed gehad op jouw aanmelding voor het burgerberaad?

	Helemaal geen invloed 1	2	3	4	Heel veel invloed 5	Niet van toepassing
Mogelijkheid tot kinderopvang	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebruik kunnen maken van een tolk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het krijgen van een financiële vergoeding	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik sta positief tegenover het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik weet niet zo goed wat ik van het burgerberaad moet verwachten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de wijze waarop de gemeente het burgerberaad organiseert	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat door het burgerberaad kennis van inwoners gebruikt wordt die normaal gesproken onbenut blijft	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik verwacht dat het burgerberaad inwoners invloed geeft op het klimaatbeleid van gemeente Haarlem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen dat de gemeente iets doet met de uitkomsten van het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat de uitkomsten van het burgerberaad bijdragen aan betere besluiten van de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7) Hoeveel weet je, naar eigen zeggen, van het onderwerp 'verminderen van CO2 uitstoot'?

- Ik weet hier veel van
- Ik weet hier redelijk wat van
- Ik weet hier weinig van

8) In hoeverre ben je geïnteresseerd in:

	Helemaal niet geïnteresseerd 1	2	3	4	Helemaal wel geïnteresseerd 5	Weet niet/ geen mening
Het klimaatvraagstuk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verminderen van de CO2 uitstoot in het algemeen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verminderen van de CO2 uitstoot in Haarlem	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hieronder staan over Klimaatverandering steeds twee uitersten. Welk gevoel heb jij hierbij?

9) De klimaatverandering ..

	1	2	3	4	5	
.. voelt als heel dichtbij	☐	☐	☐	☐	☐	voelt als heel ver weg
.. gaat heel langzaam	☐	☐	☐	☐	☐	gaat heel snel
.. baart me helemaal geen zorgen	☐	☐	☐	☐	☐	baart me heel veel zorgen
.. geeft me geen hulpeloos gevoel	☐	☐	☐	☐	☐	geeft me een hulpeloos gevoel
.. is heel moeilijk op te lossen	☐	☐	☐	☐	☐	is heel makkelijk op te lossen

10) Er wordt veel over klimaatverandering gesproken. Hoe denk je hierover?

Kies één antwoord

- Er is geen klimaatverandering
- Ik weet niet of er klimaatverandering is
- Er is wel klimaatverandering, maar dit komt niet door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering, maar ik weet niet of dit komt door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering, en dit komt deels door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering, en dit komt volledig door toedoen van de mens

11) Hoeveel vertrouwen heb je in de manier waarop gemeente Haarlem het klimaatvraagstuk aanpakt?

	Helemaal geen vertrouwen 1	2	3	4	Heel veel vertrouwen 5	Weet niet/ geen mening
Hoeveel vertrouwen heb je in de manier waarop gemeente Haarlem het klimaatvraagstuk aanpakt?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12) Heb je in de afgelopen 3 jaar eerder meegedacht of meegepraat met gemeente Haarlem? Bijvoorbeeld in de vorm van het bijwonen van bijeenkomsten, een ontwerpessie en/of het invullen van een vragenlijst van de gemeente

- Ja
- Nee

13) Wat is jouw leeftijd?

- 16 t/m 24 jaar
- 25 t/m 34 jaar
- 35 t/m 49 jaar
- 50 t/m 64 jaar
- 65 jaar of ouder

14) Wat is de hoogste opleiding die je hebt behaald?

- Basisonderwijs
- Praktijkonderwijs
- LBO, VMBO, MAVO
- MBO
- HAVO, VWO
- HBO
- WO, Universiteit

15) Wil je nog iets kwijt? Of heb je nog tips voor de gemeente ten aanzien van het burgerberaad?

Open antwoord + Nee

Hartelijk dank voor je deelname. Je antwoorden zijn verstuurd.

B Vragenlijst achteraf

1) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik voelde me welkom bij het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben op een beleefde manier behandeld tijdens het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het contact met de mensen van de organisatie verliep prettig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik kon mijn mening voldoende geven	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er is met aandacht naar mijn mening geluisterd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb voldoende invloed gehad op de uitkomsten van het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Het was duidelijk wat er van mij werd verwacht tijdens het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er was voldoende ruimte voor verschillende meningen en ideeën	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het contact met andere deelnemers verliep prettig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gespreksleiders luisterden met aandacht naar iedereen in het groepje	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Feedback op het dagprogramma werd serieus genomen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De dagvoorzitter liet zijn/haar mening niet merken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik heb informatie gekregen die bruikbaar was voor het bedenken van adviezen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb voldoende informatie gekregen over de opzet en het programma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb voldoende informatie gekregen over wat er gebeurt met de adviezen van het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4) Wat vond je van het aantal bijeenkomsten?

- Veel te weinig
- Te weinig
- Precies goed
- Te veel
- Veel te veel

5) Wat vond je van de duur van de (meeste) bijeenkomsten?

- Veel te kort
- Te kort
- Precies goed
- Te lang
- Veel te lang

6) Er zijn 5 bijeenkomsten geweest in 3 maanden tijd. Wat vond je van hoe lang het traject heeft geduurd?

- Veel te kort
- Te kort
- Precies goed
- Te lang
- Veel te lang

7) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik ben tevreden met de adviezen van het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De adviezen van het burgerberaad komen overeen met wat ik vind dat er moet gebeuren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik steun de adviezen van het burgerberaad, ook als ze niet helemaal overeenkomen met wat ik vind dat er moet gebeuren	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8) In de een-na-laatste sessie op 13 januari werden de deeladviezen samengevoegd. In de laatste sessie is er gestemd op de deeladviezen.

In hoeverre ben je tevreden met de manier waarop dit is gebeurd?

	Ze er ontevreden 1	2	3	4	Ze er tevreden 5	Weet niet/ geen mening
Het samenvoegen van de deeladviezen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het stemmen over de deeladviezen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

**9) Welk rapportcijfer geef je het burgerberaad?
1 staat voor zeer slecht en 10 staat voor uitstekend**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet/ geen mening
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10a) Wat kan er volgens jou beter? _____

10b) Wat ging er goed? _____

11) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik sta positief tegenover het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat mijn bijdrage aan het burgerberaad ertoe heeft gedaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou een volgende keer weer willen deelnemen aan een burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben positief over de wijze waarop de gemeente het burgerberaad heeft georganiseerd	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12) In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

	Helemaal oneens 1	2	3	4	Helemaal eens 5	Weet niet/ geen mening
Ik verwacht dat het burgerberaad inwoners invloed geeft op het klimaatbeleid van gemeente Haarlem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen dat de gemeente iets doet met de uitkomsten van het burgerberaad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat de uitkomsten van het burgerberaad bijdragen aan betere besluiten van de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13) In hoeverre zijn de volgende aspecten toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen door het burgerberaad?

	Sterk afgenomen	Afgenomen	Gelijk gebleven	Toegenomen	Sterk toegenomen
Mijn kennis over het klimaatbeleid van de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn kennis over het klimaatvraagstuk	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn vertrouwen in het klimaatbeleid van de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐

14) Hoeveel vertrouwen heb je in de manier waarop gemeente Haarlem het klimaatvraagstuk aanpakt?

Helemaal geen vertrouwen 1	2	3	4	Heel veel vertrouwen 5	Weet niet/ geen mening
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hieronder staan over klimaatverandering steeds twee uitersten. Welk gevoel heb jij hierbij?

15) De klimaatverandering ..

	1	2	3	4	5	
.. voelt als heel dichtbij	☐	☐	☐	☐	☐	voelt als heel ver weg
.. gaat heel langzaam	☐	☐	☐	☐	☐	gaat heel snel
.. baart me helemaal geen zorgen	☐	☐	☐	☐	☐	baart me heel veel zorgen
.. geeft me geen hulpeloos gevoel	☐	☐	☐	☐	☐	geeft me een hulpeloos gevoel
.. is heel moeilijk op te lossen	☐	☐	☐	☐	☐	is heel makkelijk op te lossen

16) Wat is jouw leeftijd?

- 16 t/m 24 jaar
- 25 t/m 34 jaar
- 35 t/m 49 jaar
- 50 t/m 64 jaar
- 65 jaar of ouder

17) Wat is de hoogste opleiding die je hebt behaald?

- Basisonderwijs
- Praktijkonderwijs
- LBO, VMBO, MAVO
- MBO
- HAVO, VWO
- HBO
- WO, Universiteit
- Geen opleiding

18) Wil je nog iets kwijt? Of heb je nog tips voor de gemeente op basis van jouw ervaring met het burgerberaad?

Open antwoord + Nee

Hartelijk dank voor je deelname. Je antwoorden zijn verstuurd.

C Observatieschema plenair

Datum + tijdstip deelsessie:

Programma onderdeel/tijd:

Observant:

Verloop	Respect	Voice	Explanation
	-bejegening -beschikbaarheid informatie	-ruimte voor inbreng -luisteren	-helderheid over aanpak -helderheid over kaders (inhoud + proces)
Proces			
Inhoud			
Voorzitter			
Overige betrokkenen <ul style="list-style-type: none"> • Procesbegeleiding/organisatie • Experts • Technische ondersteuning 			

Bijzonderheden:

D Observatieschema tafels

Datum + tijdstip deelsessie:

Tafelgroep:

Observant:

Elementen Dialog	Gedrag in het tafelgesprek	Toelichting bij het gedrag in het tafelgesprek van - deelnemers - tafelleider - ondersteuner	Gedrag is afwezig (-) OF aanwezig (+)		
			-	?	+
<i>Respect</i>	Alle <i>deelnemers</i> praten mee De <i>tafelleider</i> biedt alle deelnemers de mogelijkheid om mee praten				
	<i>Deelnemers</i> reageren respectvol op elkaars inbreng ook als deze afwijkt van hun eigen opvattingen De <i>tafelleider</i> reageert respectvol op de inbreng van deelnemers ongeacht de inhoud				
<i>Listening</i>	Deelnemers praten niet door elkaar heen				
	Deelnemers luisteren zichtbaar naar elkaar				
	De tafelleider toetst of deelnemers begrijpen wat anderen zeggen				
	De tafelleider vat zorgvuldig samen en checkt of hij/zij hiermee recht doet aan wat is gezegd				
<i>Voicing</i>	Als één deelnemer wat zegt, vraagt de tafelleider naar de opvatting van anderen over hetzelfde onderwerp				
	Deelnemers richten zich tot de hele groep als ze wat zeggen				
	Deelnemers herkennen zich in de weergave van de uitkomsten van het gesprek door de ondersteuner.				

<i>Suspending</i>	De tafelleider stelt open vragen				
	Deelnemers stellen waarom vragen aan elkaar				
	De tafelleider vraagt door				
	De tafelleider geeft ruimte aan moeilijke onderwerpen en/of spanning tussen deelnemers				
	De tafelleider stelt vragen zonder acht te slaan op rollen of posities				

Kenmerken dialoog (o.a. Bohm, 1996; Isaacs, 1999; Lidders, 2013; Webler, 2000, 2001)

E Beschrijving procedure loting

Uitgangspunt

Het beoogde eindresultaat van de lotings- en selectieaanpak is een groep Haarlemmers die representatief is op basis van de vijf gekozen kenmerken en daarbinnen de gekozen categorieën. Het is niet haalbaar om een perfecte afspiegeling te waarborgen.⁴ Gemeente Haarlem streeft daarom naar een deelnemersgroep waarin de Haarlemmer zichzelf kan herkennen. De gemeente beoogt een representatieve afspiegeling van Haarlemmers te vormen op basis van de volgende kenmerken:

- Leeftijd
- Geslacht
- Stadsdeel
- Opleiding
- Houding ten opzichte van het vraagstuk

De deelnemersgroep is samengesteld door middel van loting in twee rondes met behulp van een getrapte steekproef. Bij de aanpak en uitwerking van deze steekproef zijn andere gemeenten en experts geraadpleegd om zo tot een weloverwogen steekproef te komen.

Steekproeftrekking (1^e loting)

De afdeling Data, Informatie en Analyse van gemeente Haarlem trok een willekeurige steekproef uit de gemeentelijke Basisadministratie Personen (BRP) op leeftijd, geslacht en stadsdeel. 16.000 inwoners van 16 jaar en ouder kregen per brief een uitnodiging om zich in te schrijven voor het burgerberaad. Op basis van informatie van het Bureau Burgerberaad werd een respons van ca. 4 procent verwacht (600 aanmeldingen). Bij het trekken van de steekproef werden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Totaal aantal: 16.000
- Leeftijd 16 jaar en ouder
- Maximaal één brief per huishouden (ontdubbelen op huishouden)
- Inwoners die onderdeel zijn van institutionele huishoudens⁵ worden uitgesloten
- Inwoners die zijn uitgenodigd voor de Inwonerspeiling 1 Haarlem worden uitgesloten om te voorkomen dat deze groep binnen korte tijd meerdere uitnodigingen ontvangt

Om te bepalen in hoeverre deelnemers een afspiegeling zijn van de bevolking Haarlemmers, is inzicht nodig in de samenstelling van deze bevolking. Via het BRP is informatie bekend en beschikbaar bij de gemeente over de leeftijd, geslacht en woonplaats van Haarlemmers.

⁴ Dit heeft meerdere oorzaken: Binnen de beoogde kenmerken is ruimte voor verschillende samenstellingen (bijvoorbeeld: deelnemers uit het stadsdeel Schalkwijk kunnen voornamelijk uit een bepaalde wijk komen). De afmeldingen uit de groep geselecteerde deelnemers kunnen mogelijk vaker voorkomen onder bepaalde subgroepen, waardoor deze subgroep toch ondervertegenwoordigd raakt.

⁵ Eén of meer personen die samen een woonruimte bewonen en daar bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Ook de huisvesting vindt bedrijfsmatig plaats. Het gaat om personen in instellingen zoals verpleeg-, verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen, die daar in principe voor langere tijd (zullen) verblijven.

De volgende drie kenmerken zijn gebruikt om de juiste afspiegeling van Haarlemmers te bepalen binnen het burgerberaad: leeftijd, geslacht en woonplaats (stadsdeel).

Oversampling

Het is bekend dat niet alle groepen evenredig reageren op een uitnodiging voor een burgerberaad of andere onderzoeks- en participatietrajecten. Daarom werd gebruik gemaakt van ‘oversampling’ voor groepen waarvan de verwachting is dat deze minder geneigd zijn mee te doen aan een burgerberaad (bijvoorbeeld jongeren). Oversampling is een steekproefstrategie waarbij bepaalde groepen doelbewust vaker worden geselecteerd dan anderen, om een steekproef te verkrijgen die groot genoeg is voor een effectieve analyse waaruit betrouwbare onderzoeksresultaten gehaald en beschreven kunnen worden.

Het is bij gemeente Haarlem bekend dat (a) mannen en (b) mensen boven de vijftig zich vaker opgeven voor participatietrajecten. Jongeren zijn over het algemeen moeilijker te bereiken. Daarnaast is bij gemeente Haarlem bekend in welke stadsdelen de respons op eerdere onderzoeken lager lag dan gemiddeld (Noord, Oost en Schalkwijk). Dit betekent dat vrouwen, jongeren en inwoners van deze stadsdelen meer kans hadden om een uitnodiging te ontvangen tijdens de eerste lotingsronde. Tijdens de eerste loting stuurden we 16.000 uitnodigen, waarvan:

- 55% werd verstuurd naar vrouwen (51% vrouwen populatie 16 jaar en ouder)
- 20% werd verstuurd naar jongeren (16-24 jaar) (12% leeftijd populatie)
- 80% werd verstuurd naar inwoners uit stadsdelen Oost, Noord en Schalkwijk (69% som stadsdelen populatie)

Deze percentages waren nodig om na de eerste loting te eindigen met een groep aanmeldingen (600-uitgaande van 4% responspercentage) met voldoende variatie in geslacht, leeftijd en stadsdelen.

Tabel 1. Samenstelling steekproef 1 naar leeftijd, stadsdelen en geslacht (inclusief oversampling)

	Aantal inwoners 16 jaar en ouder*	Omvang 1e steekproef (16.000)
Leeftijd		
16 tot en met 24 jaar	12574	3200
25 tot en met 34 jaar	19233	2263
35 tot en met 44 jaar	21654	2548
45 tot en met 54 jaar	21040	2476
55 tot en met 64 jaar	19189	2258
65 jaar en ouder	27660	3255
Totaal	121350	16000
Stadsdelen		
1. Centrum	10833	943
2. Zuid-West	25932	2257
3. Oost	17169	2598
4. Noord	41317	6252

5. Schalkwijk	26099	3949
Totaal	121350	16000
Geslacht		
Man	59260	7200
Vrouw	62090	8800
Totaal	121350	16000

* Deze kolom geeft het aantal inwoners van 16 jaar en ouder dat op 30 augustus 2023 stond geregistreerd in de BRP.

Tweede loting

Achtergrondkenmerken

Naar aanleiding van de uitnodigingsbrief (of via andere wervingskanalen tijdens de eerste loting) konden inwoners zich aanmelden om mee te doen aan het burgerberaad. De gemeente heeft vanuit deze eerste ronde een groep mensen ingeloot die zoveel als mogelijk een afspiegeling vormen van de Haarlemse bevolking. Met het inschrijfformulier tijdens deze eerste ronde, zijn achtergrondkenmerken van inschrijvers in kaart gebracht. Hierdoor was het mogelijk om een dergelijke aanpak te hanteren met afspiegeling van de Haarlemse bevolking. De antwoorden op de vragen in dit inschrijfformulier vormden de basis voor de criteria waarop de tweede getrapte loting plaatsvond.

De achtergrondkenmerken waren:

- Geslacht
- Leeftijd
- Woonlocatie (stadsdeel)
- Opleiding
- Houding ten opzichte van het vraagstuk

Er is gekozen voor een selectie aan achtergrondkenmerken om inwoners niet het hemd van het lijf te vragen in het inschrijfformulier. Daarnaast wordt het te complex voor het algoritme als er teveel kenmerken worden gebruikt; er ontstaan dan te veel subgroepen. Zo is er voor gekozen om het kenmerk 'inkomen' niet mee te nemen, omdat er een grote samenhang tussen inkomen en opleidingsniveau is. Vragen naar migratieachtergrond - en het indelen van mensen daarnaar - ligt gevoelig en is daarom niet gedaan. De uitnodiging werd door de projectgroep gericht verspreid via plaatselijke netwerken. Hiermee hoopte de gemeente te bereiken dat bovengenoemde doelgroepen zich aanmeldden en via de gewogen loting een plek kregen in het burgerberaad.

Opleidingsniveau (15-74 jaar)

Ook een afspiegeling naar opleidingsniveau was van belang, naast de afspiegeling naar stadsdeel, geslacht en leeftijdscategorie. Voor het opleidingsniveau in de populatie werd gebruik gemaakt van [Haarlem in Cijfers – CBS Kerncijfers wijken en buurten](#).

De volgende opleidingsniveaus - conform CBS indeling - worden onderscheiden:

- Laag opgeleid: Basisonderwijs, Praktijkonderwijs LBO, VMBO, MAVO, geen diploma
- Middelbaar opgeleid: MBO, HAVO, VWO
- Hoog opgeleid: HBO, WO, Universiteit

Opleidingsniveau werd in het inschrijfformulier via de volgende vraag opgehaald:
Vraag 1. Wat is de hoogste schoolopleiding waar u een diploma van hebt?*

- Basisonderwijs
- Praktijkonderwijs
- MBO
- HBO
- WO, Universiteit
- LBO, VMBO, MAVO
- HAVO, VWO
- Geen diploma

Houding ten opzichte van vraagstuk

Het streven was om tot een definitieve groep deelnemers te komen waarin verschillende houdingen t.o.v. het vraagstuk vertegenwoordigd zijn. Om zo te voorkomen dat alleen mensen die zich hard maken voor een bepaalde richting meedoen. De meeste inwoners van Haarlem zijn naar eigen zeggen veel bezig met duurzaamheid en het klimaatvraagstuk, blijkt uit de Inwonerspeiling Haarlem.⁶ De gemeente maakte gebruik van de resultaten uit de Inwonerspeiling Haarlem 2022 om ervoor te zorgen dat de definitieve groep deelnemers een goede afspiegeling is van de inwoners van Haarlem.

In de enquête van dit onderzoek konden deelnemers middels een lijst van initiatieven aangeven op welke manier zij rekening (willen) houden met duurzaamheid. Om het inschrijfformulier behapbaar te houden, selecteerden we 3 concrete initiatieven (zie hieronder).

Vraag 5. Wilt u van de volgende initiatieven aangeven of u op deze manieren rekening houdt of wilt houden met duurzaamheid?*

- [V20_1_omni1_2019] Door middel van gedrag en kleine maatregelen zo min mogelijk energie verbruiken (zoals ledlampen, tochtstrips, verwarming een graadje lager of minder lang douchen)
- [V20_6_omni1_2019] Minder of geen vleesproducten eten
- [V20_10_omni1_2019] Zo min mogelijk (proberen te) consumeren

Doe ik al, Wil ik wel, Wil ik niet, Weet niet, Niet mogelijk in mijn situatie

Per optie werd gekeken naar: ‘doe ik al’ + ‘wil ik wel’ vs. ‘wil ik niet’ + ‘niet mogelijk in mijn situatie’ + ‘weet niet’. Daarmee is er een groep die bereid is, niet bereid is en een groep waarbij het niet mogelijk is.

Loting met behulp van het algoritme

De uiteindelijke willekeurige selectie van deelnemers vond plaats met behulp van een algoritme. Het gebruik van een algoritme zorgt ervoor dat er minder handelingen aan te pas komen. Dit betekent dat de representativiteitstoetsing, loting en selectie sneller uitgevoerd kunnen worden.

⁶ Zie [Inwonerspeiling Haarlem](#)

Ook zorgt het gebruik van een algoritme voor een transparante werkwijze, omdat het handelingen bijhoudt.

Gemeente Utrecht heeft speciaal voor het burgerberaad een algoritme ontwikkeld dat gebaseerd is op toeval (en is niet zelflerend). Hiervoor werd een script ontwikkeld dat op basis van de gekozen strata en respons naar een optimale verdeling toewerkt. Het algoritme is voor gebruik door Utrecht intern getoetst en ter intervisie voorgelegd aan datascientists van andere gemeenten die ervaring hebben met een burgerberaad. Gemeente Haarlem paste het algoritme (geprogrammeerd in R) aan naar de Haarlemse context. Desgewenst kunnen de raad en andere geïnteresseerden de programmering van het algoritme inzien.

De aanmeldingen vanuit de steekproef en de daarbij gegeven antwoorden op het inschrijfformulier werden verwerkt voor de tweede loting. De verwachting bestond dat er mensen gedurende het proces afvielen vanwege andere verplichtingen, ziekte of afgenomen interesse. Daarom lootte gemeente Haarlem meer mensen in dan nodig en werd een streefwaarde van 130 (zie tabel 2) i.p.v. de beoogde 120 deelnemers gehanteerd.

Het algoritme werkte met een representativiteitsdrempel die uitging van een vooraf vastgestelde onder- en bovengrens: enerzijds 110 en anderzijds 150 deelnemers. Vergelijkbaar met de aanpak van de gemeente Utrecht. De voorwaarde: de selectie moest binnen deze grenzen uitkomen. Deze marge voorkwam dat het algoritme op het einde in de knoop kwam met het vinden van personen die precies aan de juiste eisen voldoen (juiste leeftijd, juiste stadsdeel, juiste geslacht, juiste opleidingsniveau én houding t.o.v. het vraagstuk). Voldoende aanmeldingen binnen een subgroep zijn namelijk geen garantie dat het streefaantal gehaald wordt, bijvoorbeeld omdat de aanmelders allen mannen zijn en de bovengrens van het aantal mannen al is bereikt.

Het algoritme kreeg maximaal 15 pogingen om een definitieve selectie binnen de gestelde kaders te leveren. Er werd gewerkt met tien selecties/uitdraaien, elk resulterend in een lijst met adresgegevens gekoppeld aan de 5 kenmerken. De selectie die op basis van verdeling van kenmerken en subcategorieën het meest in de buurt kwam van de streefwaarden werd gekozen.

Beoogde samenstelling (reserve)groep burgerberaad per kenmerk en categorie

Het beoogde eindresultaat van de lotings- en selectieaanpak is een groep van 130 Haarlemmers die representatief is op basis van de 5 gekozen kenmerken en daarbinnen de gekozen categorieën. Dat betekent dat de representativiteit getoetst werd op de beoogde omvang per categorie binnen elk kenmerk. Het is niet mogelijk om met een groep van 130 inwoners representativiteit te vergroten tot combinaties van deze groepen.

Tabel 2. Beoogde samenstelling groep burgerberaad per kenmerk en categorie

	Aandeel in bevolking van 16+ (%)	Streefaantal in definitieve selectie (totaal = 130)	Ondergrens = relatieve verdeling op basis van 110	Bovengrens = relatieve verdeling op basis van 150
Leeftijd				
16 t/m 24 jaar	10%	13	11	16
25 t/m 34 jaar	16%	21	18	25
35 t/m 49 jaar	26%	35	30	41
50 t/m 64 jaar	25%	32	28	37
65 jaar of ouder	23%	29	25	34
Stadsdelen				
Centrum	9%	12	10	15
Zuid-West	21%	27	23	32
Oost	14%	19	16	23
Noord	34%	44	38	51
Schalkwijk	22%	28	24	33
Geslacht				
Man	49%	64	55	74
Vrouw	51%	65	56	75
Anders*	1%	1	1	2
Opleidingsniveau (15-74 jaar)				
laag	22%	29	25	34
middelbaar	34%	45	39	52
hoog	44%	56	48	65
Zo min mogelijk (proberen te) consumeren**				
Doe ik al + wil ik wel	86%	112	96	129
Wil ik niet + niet mogelijk in mijn situatie + weet niet	14%	18	16	21

* Er zijn geen feitelijke registratiecijfers van het aantal Haarlemmers dat zich niet als man of vrouw identificeert. Op basis van (respons bij) andere burgerberaden en het percentage dat zich als 'anders' identificeert in de respons van de Inwonerspeiling van 2022 gaan we uit van ca. 1% en een streefgetal van 1.

** In de tussentijdse resultaten is vrijwel geen spreiding op de eerste twee stellingen van de vraag 'Houding ten opzichte van vraagstuk'. De meeste spreiding in antwoorden is te vinden op de stelling 'Zo min mogelijk (proberen te) consumeren'. Het algoritme heeft meer kans van slagen naar mate er minder categorieën zijn. Daarom is er besloten om 1 stelling mee te nemen voor de vraag 'Houding ten opzichte van vraagstuk', namelijk 'Zo min mogelijk (proberen te) consumeren'. Daarmee wordt een groep gerealiseerd waarin meer spreiding/diversiteit is in houding t.o.v. het vraagstuk.

F Dagprogramma's

De dagprogramma's voor de vijf bijeenkomsten staan hieronder uitgewerkt. Zowel de plenaire als de groepsonderdelen komen hier aan bod, in chronologische volgorde.

Dag 1

De eerste dag begon met een plenaire toelichting van het programma door de dagvoorzitter. Vervolgens konden deelnemers kennismaken met elkaar, aan de tafel waaraan zij plaats hadden genomen. Na de kennismakingsronde traden een wethouder en een raadslid toe op het podium vooraan in de zaal (waar ook de dagvoorzitter het programma toelichtte eerder die dag). Zowel de wethouder als het raadslid hielden een presentatie, plenair. Wethouder Robbert Berkhout introduceert de vraag aan het burgerberaad: "Hoe kan de gemeente inwoners van Haarlem helpen om de CO₂-uitstoot te verlagen?" Raadslid Thessa de Windt licht toe hoe de gemeenteraad tot deze vraag voor het burgerberaad is gekomen.

	Kennismaken met elkaar
	Toelichting van wethouder en raadslid
	Korte pauze
	Afspraken maken met elkaar
	Lunch -12.15-13.00
	Mini- college
	Korte pauze
	Eerste ideeën
	Vragen voor experts
	Einde 15.30

Na een korte pauze, startte het volgende plenaire onderdeel: gedragsregels en afspraken. De dagvoorzitter lichtte de gedragsregels voor het burgerberaad toe middels een presentatie en vroeg ook aan deelnemers of zij het hiermee eens waren; er was ruimte voor vragen/opmerkingen. Daarnaast werd er gestemd over de afspraken die zouden gelden voor het verdere verloop van het burgerberaad. Bij unanimititeit werd een afspraak/gedragsregel aangenomen. Zo niet, dan werd hier verder over gesproken en nogmaals over gestemd. Als er geen unanimititeit bereikt was, dan werd de regel geschrapt. De afspraken zijn als volgt:

- **Vertrouwelijkheid**
 - Wie wat heeft gezegd blijft onder ons. Over je eigen beleving vertellen mag, maar niet met naam en rugnummer.
 - Geen pers tussendoor. Als er wel een aanvraag komt, dan wordt daar over gestemd in het burgerberaad.
 - Geen foto's van anderen zonder toestemming
 - o op de tweede bijeenkomst komt er een fotograaf die voor de gemeente foto's maakt, we vragen nog toestemming per mail hiervoor.
- **Gespreksregels**
 - Laat elkaar uitspreken
 - Probeer de ander te begrijpen
 - Spreek vanuit jezelf. Wat is jouw ervaring?
 - Respecteer elkaars mening.
 - We werken met handsignalen (bijvoorbeeld een time-out gebaar als je een pauze wil in het gesprek of wanneer je je niet veilig voelt).

Vervolgens startte de lunch, waarna een mini-college door Hans Klaren van gemeente Haarlem werd gegeven. Het onderwerp: ‘Wat doet de gemeente momenteel aan CO2 reductie?’. Na de presentatie van Hans Klaren volgde wederom een (korte) pauze. Vervolgens konden deelnemers in groepjes brainstormen over thema’s die van belang zijn voor CO2 reductie in Haarlem. Ook konden zij eerste ideeën voor adviezen formuleren in de groepjes. De voorzitter introduceert daarna de experts die alvast zijn uitgenodigd voor bijeenkomst 2. Er hangen grote posters met de naam + CV van de experts in de ruimte. Deelnemers lopen rond en plakken vragen op de wand: wat zouden ze willen weten van de experts? Het externe bureau licht toe: “de vragen en ideeën die op flip-overs zijn geplakt, gaan we uitwerken voor de volgende bijeenkomst”.

Het volledige programma van dag 1 vond plaats in de grote zaal van de Sociëteit.

Dag 2

Zoals alle bijeenkomsten, startte ook de tweede bijeenkomst met een plenaire opening van de dagvoorzitter. Het programma van de dag wordt doorgenomen en wederom is er tijd om kort kennis te maken tussen deelnemers (men zit immers aan andere tafels met deelnemers die men wellicht nog niet kent). Vervolgens geeft de dagvoorzitter het woord aan Thekla van Lingen, een stakeholder vanuit Stichting Klimaatgesprekken. Thekla geeft een mini-college over CO2, besparing en de rol van burgers en de overheid. Ze legt uit hoe klimaatverandering werkt en wat er nodig is om de opwarming van de aarde te vertragen. Thekla vertelt dat Stichting Klimaatgesprekken vandaag met deelnemers samen gaat kijken naar hoe Haarlemmers hun voetafdruk kunnen verkleinen.

The agenda is displayed on a light blue background with a white border. It lists ten items, each with a small icon to the left of a colored bar. The items are: 'Opening' (purple bar, hand icon), 'Hoe werkt klimaatverandering?' (green bar, leaf icon), 'Klimaatgesprekken- groepjes' (green bar, speech bubble icon), 'Lunch -12.15-13.00' (pink bar, fork and knife icon), 'Informatie -ronde 1' (green bar, lightbulb icon), 'Informatie -ronde 2' (green bar, lightbulb icon), 'Informatie -ronde 3' (green bar, question mark icon), 'Terugkoppeling en afsluiting' (purple bar, eye icon), and 'Einde 15.30' (pink bar, house icon). A small red and white logo is visible in the bottom left corner of the agenda box.

Icon	Item
Hand	Opening
Leaf	Hoe werkt klimaatverandering?
Speech bubble	Klimaatgesprekken- groepjes
Fork and knife	Lunch -12.15-13.00
Lightbulb	Informatie -ronde 1
Lightbulb	Informatie -ronde 2
Question mark	Informatie -ronde 3
Eye	Terugkoppeling en afsluiting
House	Einde 15.30

De groepen verspreiden zich over de ruimte en gaan in gesprek over de vraag: ‘wie is verantwoordelijk (voor CO2 reductie)?’ Daarna wordt een spelelement geïntroduceerd: een klimaatspel start waarbij deelnemers kunnen schatten hoeveel ton CO2 uitstoot er vrij komt bij verschillende activiteiten. De activiteiten vallen binnen de thema’s: wonen, consumeren (voedsel en spullen) en reizen.

Vervolgens gaan deelnemers in groepjes in gesprek over wat er bij hen leeft als ze denken aan het klimaat. Vervolgens komt iedereen plenair weer bij elkaar en Thekla is nog even aan het woord. Ze zegt: “Gevoelens spelen mee, maar ook *kunnen*: wat *kan* je doen, en wat *wil* je doen?”. Luisteren is van groot belang, vindt Thekla. Ze geeft deelnemers mee: “praat vanuit je hart, jouw gevoel. Blijf het gesprek voeren over klimaatverandering en duurzaamheid.” Deelnemers krijgen de kans om verheldering te vragen over de cijfers die in het spel naar voren zijn gekomen over CO2 uitstoot.

Na de lunch verdelen de deelnemers zich onder de experts. De dagvoorzitter licht plenair het volgende onderdeel toe: ‘de kennismiddag’. De dagvoorzitter laat hierbij zien welke expert zich op welke plek in het pand bevindt. De deelnemers gaan allemaal naar drie expertsessies. In de eerste sessie is een presentatie van de expert, waarna er vragen gesteld kunnen worden. De ronde

eindigt met het noteren van 'kansen' en 'obstakels' rondom het thema van de expert. Na de eerste sessie mogen de deelnemers door naar de volgende twee rondes, om daar na een korte uitleg weer de gelegenheid te hebben om vragen te stellen aan de experts en kansen en obstakels op te schrijven.

Vervolgens starten de 'expertsessies'. In de deelsessies konden deelnemers informatie ophalen bij experts binnen het thema CO2 reductie. Aan het eind van de dag is er plenair nog een korte terugkoppeling over de deelsessies. Per groep licht een deelnemer kort toe hoe hij/zij de sessie heeft ervaren.

Dan wordt er plenair afgesloten voor de dag. De dagvoorzitter peilt bij deelnemers: hoe hebben jullie deze bijeenkomst ervaren? De meeste mensen geven hun dag een 4 uit 5. Op de vraag: 'wie willen jullie eventueel nog meer spreken?', uitte de wens om een gedragswetenschapper aan het woord te laten tijdens een van de volgende burgerberaden. Volgens deelnemers is een gedragswetenschapper van groot belang voor het formuleren van de adviezen.

Dag 3

De dagvoorzitter start met een plenaire opening van het programma voor de dag. Er wordt aandacht besteed aan hoe je een advies schrijft en de dagvoorzitter herhaalt de gespreksregels. Hij beantwoordt wat praktische vragen vanuit deelnemers over de verdeling van de thema's waarbinnen adviezen geformuleerd kunnen worden (i.e. Wonen & duurzame opwek; Consumptie; Verkeer; Communicatie, groen & overig). Eén van de vragen is: "moeten we ons aan deze thema's vasthouden, of mogen we ook adviezen geven op andere thema's?". Deelnemers mogen ook advies geven over andere thema's.

The image shows a digital agenda titled 'Agenda van vandaag' with a list of activities and their durations. The 'Lunch' item is highlighted in yellow.

Activiteit	Tijd
Opening	
Check in, verdelen in groepen	
Eerste adviezen schrijven	
College gedragsverandering - Niels de Boer	
Lunch	-12.15-13.00
Gluren bij de burens	
Ambtelijk advies & Expert Energie	
Adviezen verder verbeteren	
Terugkoppeling en afsluiting	
Einde	15.30

Vervolgens gaan deelnemers met elkaar aan de slag met het formuleren van adviezen op de verschillende thema's, verspreid door het pand van Sociëteit de Vereniging. Tijdens dit onderdeel in groepjes, formuleren deelnemers eerst onderwerpen waarop ze een advies zouden willen schrijven. Vervolgens splitsen de groepen zich op in subgroepen om te schrijven aan de adviezen. Deze ronde stond in het teken van overleg en discussie en het formuleren van eerste ideeën. 'Wat zien we? Wat willen we? Hoe willen we dat bereiken?' en 'Zijn er vragen die de deelnemers kunnen ondersteunen bij het formuleren van een advies?'.

Vervolgens wordt plenair een college gegeven door gedragspsycholoog Niels de Boer. Niels vertelt hoe je door middel van communicatie gedragsverandering in gang kan zetten. Het gaat om het stimuleren van duurzaam gedrag en het ontmoedigen van niet duurzaam gedrag. Niels legt uit: steeds moet je rekening houden met de factoren:

- **Capaciteit:** hebben mensen voldoende kennis en vaardigheden over het gewenste gedrag?
- **Motivatie:** zijn mensen voldoende gemotiveerd om het gedrag écht te gaan vertonen?
- **Omgeving:** draagt de fysieke en sociale omgeving bij aan het stimuleren van gewenst gedrag?

Niels geeft tips om de adviezen aan de gemeente te richten op de motieven achter het (niet)-duurzame gedrag. Vervolgens is er ruimte voor vragen vanuit de zaal. Nadat vragen gesteld zijn door deelnemers is er tijd voor de lunch. Na de lunch gaan deelnemers verder met het formuleren van hun adviezen. Hen wordt gevraagd door de externe partij: ‘welke tips van Niels kunnen jullie verwerken in de adviezen?’ De geformuleerde adviezen van deelnemers worden opgehangen aan de muur. Er is vervolgens ruimte om te ‘gluren bij de burens’; de deelnemers krijgen feedback op hun advies van de andere deelnemers. Daarna is er ruimte om de feedback te verwerken en zijn ambtenaren van de gemeente aanwezig, zodat deelnemers adviezen kunnen toetsen of hen vragen te stellen. Aan het einde van de middag worden de adviezen ingediend door de gespreksleiders middels een online formulier.

Tot slot volgt de afsluiting van de dag. De dagvoorzitter blikt terug op alle activiteiten van deze bijeenkomst en kijkt tevens vooruit naar de volgende bijeenkomst.

Dag 4

Ook de vierde bijeenkomst start met een plenaire opening door de dagvoorzitter. Vervolgens start een onderdeel in groepjes waarbij de feestdagen kort worden overbrugd met een associatieoefening. Deelnemers mogen aan de hand van een persoonlijke foto of een associatiekaart die op tafel ligt iets vertellen over hetgeen hen de afgelopen tijd heeft geïnspireerd op het gebied van CO2 reductie.

Vervolgens stond de dag in het teken van het verder uitwerken van de eerder geformuleerde adviezen. Dit gebeurde in subgroepjes. Er was ook een ‘creatieve tafel’. Daar konden deelnemers op een creatieve manier aan hun adviezen werken:

kleien, tekenen, knutselen met tijdschriften en aan de slag met LEGO. Er was tijdens deze bijeenkomst ook een fotograaf en een videograaf aanwezig.

Deelnemers gingen aan de slag met het gereed maken van de adviezen voor een eerste stemronde die zou volgen later op de dag: peilend stemmen. De deelnemers verdeelden zich over de verschillende clusters: verkeer (openbaar vervoer, auto en fiets), consumenten, groen, communicatie, educatie en wonen. Deelnemers hadden de gelegenheid om verder te werken aan het advies waar ze eerder aan werkten of zich te buigen over een ander advies. Er werd gekeken naar waar de overlap zat tussen de adviezen en waar er samengevoegd kon worden. Vervolgens, na een korte pauze, zijn deelnemers aan de slag gegaan met een checklist om de adviezen aan te scherpen.

Tijdens deze bijeenkomst zijn twee nieuwe rollen geïntroduceerd door het externe bureau: **verkenners** en **checkers**.

Agenda van vandaag	
	Opening
	Adviezen klaarmaken voor eerste stemronde
	Peilend stemmen – deel 1
	Lunch 12.15-13.00
	Peilend stemmen- deel 2
	Roddelen
	Rode draden verkenners
	Einde 15.30

Verkenners liepen rond, op zoek naar de rode draad van dit burgerberaad: wat zijn dingen die hen opvallen, waar zit gezamenlijke ambitie en wat wil dit burgerberaad de gemeente meegeven? **Checkers** lazen mee met adviezen die in concept af zijn: is het begrijpelijk? Past dit bij een advies met impact? Zijn er nog onderwerpen of thema's die missen?. Gespreksleiders pasten de adviezen (samen met deelnemers) aan en stuurden deze via het online formulier in. Na de lunch lichtten de verkenners en checkers plenair toe aan de andere deelnemers welke 'rode draden' zij in de adviezen teruglazen.

Vervolgens werd er peilend gestemd op de geformuleerde adviezen; dit gebeurde plenair. Tijdens de peiling kon er door middel van 'rode' (Wat is je overwegende bezwaar tegen dit advies?) en 'gele' (Wat heb je nodig om voor dit advies te kunnen stemmen?) adviesbriefjes aanvullende feedback gegeven worden. Na deze snelle peiling over 46 adviezen, werkten deelnemers de adviezen verder uit en voegden zij adviezen samen indien nodig.

Tijdens deze bijeenkomst is een 'schrijfgroep' opgericht. De schrijfgroep licht toe dat zij graag verder werken aan de adviezen, hier een leeswijzer bij willen voegen, met daarin de 'rode draden'.

Tot slot was er ruimte voor vragen en opmerkingen van deelnemers en voor verkenners om hun rode draden met de rest van de deelnemers plenair te delen. Twee deelnemers stellen voor dat iemand van de gemeente meedenkt over de vorm van de adviezen: "Het zou zonde zijn wanneer ideeën en ambities verloren gaan, omdat de tekst niet goed op papier staat." Andere deelnemers zijn daar tegen, omdat zij onafhankelijkheid van de gemeente belangrijk vinden. Er volgde een stemming: moet er een ambtenaar meelesen of niet? De uitslag van de stemming was ongeveer evenredig verdeeld. De voorzitter benoemt de middenweg: komen er echt vragen - los van verkenners en checkers - dan kan er eventueel overlegd worden met de gemeente. Dit gaat alleen over de vorm, niet over de inhoud van de adviezen.

Daarna kijkt de dagvoorzitter plenair vooruit naar de volgende en laatste bijeenkomst.

Dag 5

Wederom startte deze bijeenkomst plenair.

De dagvoorzitter vroeg deelnemers: "Hoe voelen jullie je over deze bijeenkomst?". Vervolgens bespreekt de dagvoorzitter de opzet van de dag. Daarna geeft de dagvoorzitter het podium aan 'de schrijfgroep'. Een deelnemer van de schrijfgroep licht op het podium toe: "De vragen van de schrijfgroep over de adviezen zijn ter verheldering en als middel om de adviezen vandaag meer aan te scherpen. Verder zijn er een aantal spelfouten verbeterd. Ook is de schrijfgroep aan de slag gegaan met de inleiding van de adviezen. De inleiding is geschreven als leeswijzer.

Het bevat de rode draad van de adviezen, wat het burgerberaad gedaan heeft en uitleg over h^oe de adviezen gelezen dienen te worden." Er werd 's ochtends peilend gestemd over de inleiding. Veel mensen hebben het al gelezen en zijn akkoord.

Een deelnemer wil dat de inleiding korter wordt met meer focus op de adviezen. Twee leden van de schrijfgroep hebben de suggesties voor de inleiding van de deelnemers tijdens de bijeenkomst verwerkt. Vervolgens zijn de deelnemers in subgroepen in drie rondes voor de laatste keer met de adviezen aan de slag gegaan. Alle adviezen hingen, net zoals tijdens bijeenkomst 4, verspreid door de ruimtes. Nu was het de taak aan de deelnemers om de suggesties van de schrijfgroep te verwerken en eigen verbeteringen en samenvoegingen te doen m.b.t. de adviezen. Er zijn drie deelnemers gekozen die de uiteindelijke adviezen aan het eind van de dag zouden gaan overdragen aan de wethouders en raadsleden. Deze deelnemers werken tijdens deze laatste bijeenkomst hard aan hun presentatie. Ook is er een aantal mensen aan de slag gegaan om de adviezen van creatieve toevoegingen te voorzien. Nadat alle definitieve adviezen ingevoerd zijn, is het tijd om met elkaar te gaan lunchen.

Na de lunch is het zover: deelnemers konden stemmen over de 33 overgebleven adviezen. In de eerste bijeenkomst is er onderling afgesproken dat een advies aangenomen wordt vanaf 2/3 (67%) van de stemmen. De stemming vond plaats via een Mentimeter. Uiteindelijk zijn er 25 adviezen aangenomen en 8 adviezen afgewezen. Na het stemmen is er een moment om samen te proosten op dit mooie resultaat.

Daarna presenteren deelnemers het advies aan de aanwezige wethouders en raadsleden. De wethouder en raadsleden spreken de deelnemers toe: “Er is gepassioneerd gewerkt aan een mooi pakket adviezen. Er is gedacht in oplossingen. De deelnemers willen aan de gemeente meegeven dat ze in mogelijkheden moeten denken, niet in onmogelijkheden. Dat wil zeggen: als een advies op het eerste gezicht niet haalbaar lijkt, kijk dan naar het idee erachter. Lees het sentiment. Dan kunnen er hele mooie dingen uit komen.” En: “We waren allemaal onervaren maar dit was een mooie ervaring. We hebben veel geleerd, we hebben het koud gehad maar zijn door de discussies weer warm geworden. Dit burgerberaad was een mooi initiatief en we hopen op een mooi vervolg.”

De deelnemers overhandigen het pakket adviezen aan de wethouders en raadsleden. Wethouder Bas van Leeuwen neemt de adviezen in ontvangst. Hij zegt: “Ik ga namens de gemeenteraad over dit instrument en wat ik jullie net heb horen zeggen is wat wij hadden gehoopt. Heel veel complimenten voor het grijpen van deze kans en het laten opborrelen van deze energie. Applaus voor jullie.” Ook wethouder Robbert Berkhout is positief: “Ik vond mooi om te horen dat jullie jezelf een team noemen. Ik ben ontzettend benieuwd naar de adviezen. Het doel is om deze binnen 2 maanden bij de gemeenteraad te leggen. Complimenten voor de inzet.”

Raadsleden Thessa van der Windt en Gertjan Hulster spreken positieve woorden uit. Thessa: “Als ik deze pilot zie en de energie die jullie uitstralen, dan hoop ik dat het burgerberaad een instrument is dat we vaker gaan inzetten.” Gertjan Hulster zegt: “Het is ongelooflijk om terug te krijgen: de verbondenheid én dat 25 van de 33 adviezen uiteindelijk zijn aangenomen. Ik hoop dat we hier mee verder kunnen.”

Na deze overdracht is het tijd om het resultaat van het burgerberaad met elkaar te vieren. Er werd geproost op het mooie resultaat. Nu is het aan de gemeenteraad om aan de slag te gaan met de adviezen. Deelnemers ontvangen de komende tijd nog enkele mails met updates over het vervolgproces n.a.v. dit burgerberaad. Het advies ‘Taskforce Vinger aan de pols’ is met ruime meerderheid aangenomen. De deelnemers die zich hiervoor hebben aangemeld, ontvangen vanuit gemeente Haarlem een aparte mail.

G Adviezen

Einduitslag adviezen

Titel advies	Aantal stemmen	Onthouding	Voor	Tegen	
1. OV – Aantrekkelijk alternatief voor de auto in de stad	73	4	90%	10%	
2. Maak de P+R de slimste optie	75	2	95%	5%	
5. Langetermijnvisie en beleid actualiseren en uitvoeren	74	3	92%	8%	
6. Ruim baan voor fietsers	74	3	80%	20%	
7. Verkeer vertragen	73	4	68%	32%	
8. Vlotter op de fiets	71	6	68%	32%	
9. Betere fietsparkeerplekken	73	4	78%	22%	
11. Groenstraat	73	4	78%	22%	
12. Haarlem Herstelt Hub	76	1	87%	13%	
13. De Circulaire Zondag	74	3	81%	19%	
15. Doorlopende campagne voor groene bedrijven/ winkels	74	3	72%	28%	
17. Reductie uitstoot bij bezorging en bevoorrading	71	6	75%	25%	
21. Groen/groente buurttuinen	73	4	90%	10%	
22. CO2 absorptie/ Haarlem bomenstad!	77	0	92%	8%	
23. Haarlem omgroent	74	3	86%	14%	
24. Help de groencommissie	67	10	79%	21%	
25. Klimaatburgemeester en raad van ambassadeurs	69	8	75%	25%	
26. Kunstwerk: weerbericht van ons groene gedrag	73	4	81%	19%	
27. Mensen voorlichten/motiveren om CO2 te verminderen	73	4	92%	8%	
28. Verbeteren online en offline communicatie via een experience center	73	4	85%	15%	
29. Bloemenstad Haarlem	66	11	71%	29%	
30. Help Haarlemmers van het gas af	73	4	74%	26%	
31. Duurzaamheidsshop (loket) gericht op maatwerk	73	4	88%	12%	
32. Trek VvE's over de streep om te verduurzamen	70	7	80%	20%	
33. Taskforce Vinger aan de Pols	75	2	91%	9%	
3. Elektrische auto's toegankelijk maken in aanschaf voor mensen met een kleine portemonnee	72	5	39%	61%	
4. Toegankelijk deelvervoer	76	1	62%	38%	
10. Auto/parkeervrije straten	75	2	61%	39%	
14. Beloningsprogramma voor tweedehands artikelen voor consumenten	76	1	47%	53%	
16. Verpakkingsvrij inkopen	70	7	66%	34%	
18. De tassenzuil	72	5	63%	38%	
19. Ambitie: Haarlem krijgt de meest duurzame kerstmarkt van Nederland	62	15	53%	47%	
20. Ambitie: klimaatmarskramers en Tupperware party's	70	7	40%	60%	

H Mandaat

Het burgerberaad krijgt een viertal kaders mee. Tijdens de bijeenkomsten wordt erop toegezien dat de definitieve adviezen een uitvoerbaar en realistische karakter hebben.

1 Vastgesteld beleid van de gemeenteraad

De maatregelen die het burgerberaad voorstelt kunnen versterkend, aanvullend of vervangend zijn op de maatregelen die het college al neemt in het kader van de Routekaart Duurzaamheid en de uitvoering van het coalitieakkoord. Het burgerberaad wordt gevraagd om bij de maatregelen rekening te houden met andere beleidsdoelen.

De Routekaart Duurzaamheid die is vastgesteld op 30 maart 2023 ([2022/1782261](#)), als update van de [informatienota Haarlemse Routekaart Duurzaamheid](#) besproken in commissie Beheer van 10 maart 2022, geldt als doelstelling waarbinnen het advies moet passen.

Deze Routekaart gaat met name over wat er nodig is om de doelstelling van minimaal 60% CO₂ reductie in 2030 te behalen. De Routekaart gaat over de "wat-vraag" en het burgerberaad gaat over de "hoe-vraag". De uitkomsten van het burgerberaad en de routekaart vullen elkaar dus goed aan. De routekaart bevat zes routepaden: Wonen, Werken, Mobiliteit, Elektriciteit en Opwek, Ketenverantwoordelijkheid (consumptie).

Andere relevante beleidsstukken zijn de Transitievisie Warmte, het mobiliteitsbeleid en de Regionale Energiestrategie (RES).

Aanbevelingen moeten gaan over beleid en domeinen waar de gemeente over gaat

Hierbij is het uitgangspunt dat de aanbevelingen passen bij de verschillende rollen die de gemeente heeft. Daarvoor zijn de [NSOB-rollen](#) van de overheid leidraad.

Het moet passen binnen het budget

Het uitgangspunt is dat maatregelen moeten passen binnen de financiële kaders van de gemeentebegroting. Maatregelen dienen niet gestoeld te worden op mogelijke financieringsmogelijkheden vanuit het Rijk of de EU waarvan toekenning onzeker is. Tevens mag de uitvoering van adviezen niet ten koste gaan van andere beleidsdoelen.

Adviezen moeten door een meerderheid worden gedragen

Het burgerberaad streeft naar besluiten op basis van wederzijdse instemming. Een belangrijk kenmerk van een burgerberaad is dat deelnemers bij de eerste bijeenkomst zelf beslissen over de uiteindelijke stemprocedure. Hier wordt vanuit de gemeente meegegeven dat de adviezen door een meerderheid van het burgerberaad gedragen moeten worden.

De adviezen worden na afloop aangeboden aan de gemeenteraad. Samen met de zienswijze van het College zullen deze worden behandeld in de eerst mogelijke raadsvergadering.

I Verordening

De aangenomen verordening maakt het mogelijk om toekomstige burgerberaden te houden. Een burgerberaad is een vorm van participatie. Daarvoor gelden alle regels uit de verordening. Om een burgerberaad mogelijk te maken heb je gegevens uit de BRP nodig. De verordening stelt hierover het volgende:

Artikel 4. Gebruik BRP gegevens

Bij het vaststellen van de aanpak onder artikel 3 lid 2 sub d t/m f kan gekozen worden om ten behoeve van een selectie van personen gebruik te maken van gegevens uit de Basisregistratie Personen (BRP) wanneer:

- a. er een representatieve deelnemersgroep vereist is; of*
- b. de deelnemers voort moeten komen uit een specifieke doelgroep; of*
- c. er stemgerechtigheid is voor een (afgebakende) groep inwoners; en*
- d. het uit te werken advies of plan meetelt in de besluitvorming van het bestuursorgaan.*

Voordat het bestuursorgaan besluit over de aanpak als genoemd in lid 1, doet het een verzoek om deze gegevens te verstrekken bij de informatiebeheerder BRP. Voordat de informatiebeheerder BRP beslist welke gegevens verstrekt kunnen worden beoordeelt hij het verzoek op:

- e. evenredigheid tussen de impact van de verstrekking en het doel van de verstrekking; en*
- f. subsidiariteit.*

J Referenties

Bleijenberg, C., Renes, R. J., Aarts, N., & Moons, J. (2020). Het spel en de knikkers: ervaren rechtvaardigheid in vier lokale participatieprocessen.

Bleijenberg, C. E. (2021). *In gesprek of uitgepraat? Over de betekenis van gesprekken voor het verloop van lokale participatieprocessen* (Doctoral dissertation, Sl: sn).

Lind, E.A., & Tyler, T.R. (1988). *The social psychology of procedural justice*. New York: Plenum.

Postma, S., Bleijenberg, C., Schmidt, H., & Renes, R. J. (2022). Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021: Onderzoeksrapport. (Eindversie redactie) Hogeschool van Amsterdam, AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht.

Viersen, J., Bleijenberg, C., Renes, R. J. (2023). Evaluatie burgerberaden energietransitie Den Haag 2022.

Contactgegevens

Ipsos I&O

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802
info@ioresearch.nl
www.ioresearch.nl

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
020 - 308 48 00

